

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: Koolieelse lasteasutuse õpetaja

Kai-Riin Olesk
TAMULA JÄRVE ÕPPE- JA MUISTENDIRADA VÕRU
LASTEAEDADELE KUI VAHEND ÕPPEKASVATUSTÖÖKS 5-7AASTASTE
LASTEGA
bakalaureusetöö

Juhendajad: loodusteaduste didaktika õpetaja Marianne Olbrei
eesti keele algõpetuse assistent Age Salo

Tartu 2018

Resümee

Tamula järve õppe- ja muistendirada Võru lasteaedadele kui vahend õppekasvatustöök 5-7aastaste lastega

Bakalaureusetöö eesmärk oli luua õppe- ja muistendirada Võru lasteaedade 5–7aastastele lastele, koostada õpetajatele tööjuhendid ja lastele töölehed ning kontrollida nende sobivust eksperthinnangute kaudu. Uurimistöö probleem seisnes selles, et kuigi Võru lasteaiad väärtustavad kodukoha loodust ja õuesõpet, puuduvad Võru linnas vastavad võimalused ja õppematerjalid, mis aitaksid tutvustada lastele kodukoha loodust muistendite kaudu. Töö esimene osa annab ülevaate õuesõppest, õpperajast ja muistenditest ning kirjeldab õpperaja sisu. Bakalaureusetöö teine osa kirjeldab uurimistöö metoodikat. Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks viidi läbi kvantitatiivse ja kvalitatiivse uurimuse kombineering. Koostatud abimaterjali kohta tagasiside ja soovitude saamiseks moodustati valim, mis koosnes kuuest eksperdist. Ekspertidelt hinnangute kogumiseks kasutati küsimustikku. Lähtudes ekspertidelt saadud tagasisidest, tehti abimaterjalides muudatused. Uuringutulemustest selgus, et abimaterjalid on eakohased, mitmekesised ja sobilikud 5–7aastastele lastele.

Võtmesõnad: õuesõpe, õpperada, muistend õppevahendina, 5–7aastased lapsed

Abstract

Lake Tamula study and folktale trail for Võru kindergartens as a tool of educational work for 5-7 years-old children

The aim of this bachelor's thesis was to create a lake Tamula study and folktale trail for Võru kindergartens as a tool of educational work for 5-7 years-old children, to compose guidance materials for the teachers, work sheets for children and to check their suitability through expert assessments. The research problem of this bachelor's thesis was that Võru kindergartens value the nature of home and the outdoor learning but there are no suitable opportunities and teaching materials in Võru to introduce the nature of home with folktales. The first part of the bachelor's thesis gives an overview of the outdoor learning, the study trail, the folktales, and describes the content of this study and folktale trail. The second part of the thesis describes the part of the research methodology. To achieve the research goal, the combination of quantitative and qualitative research was carried out. The sample of six expert was prepared for feedback and suggestions for the supporting material. A questionnaire was used to collect expert judgment. Based on the feedback from experts, changes were made to the supporting materials. The results of the research revealed that the supporting materials are age-appropriate, varied and suitable for children aged 5-7 years.

Keywords: outdoors education, study trail, folktales as a teaching tool, children aged 5-7

Sisukord

Resümee	2
Abstract	3
Sissejuhatus	5
Õuesõppe olemus	6
Õpperaja olemus ja tegevused õpperajal	7
Muistend õppevahendina.....	10
Abimaterjali koostamise põhimõtted	11
Võru Tamula järve õppe- ja muistendiraja eesmärgid ja kirjeldus	12
Töö eesmärgid ja uurimisküsimused.....	14
Metoodika.....	15
Valim	15
Mõõtevahend.....	15
Protseduur ja andmeanalüüs.....	16
Tulemused ja arutelu	16
Ekspertide hinnangud õpperajale	17
Ekspertide hinnangud õpetajate tööjuhendite kohta.....	19
Ekspertide arvamused ja ettepanekud vaatluspunktide kohta	20
Ekspertide hinnangud koostatud töölehtede kohta.....	21
Ekspertide arvamused ja ettepanekud töölehtede kohta.....	22
Kokkuvõtteks.	27
Tänuõnad	27
Autorsuse kinnitus.....	28
Kasutatud kirjandus.....	29
Lisamaterjalide koostamisel kasutatud kirjandus.....	31
Lisad	34

Sissejuhatus

Tänapäeval on täheldatud, et lapsed veedavad aina vähem aega õues. Selle põhjusteks peetakse eelkõige urbaniseerumist ja massimeedia arengut. See tähendab, et lapsed puutuvad loodusega kokku rohkem televisiooni ja arvuti vahendusel kui enda kogemuste kaudu (Brügge et al., 2008). Sellegipoolest on märgatud, et kui inimene õpib lapsena loodust tundma, kujunevad temas loodust hoidvad väärtused ning suurem huvi ümbritseva looduskeskkonna vastu (Norman, 2005). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2011) järgi peaks 6-7aastane laps märkama muutusi ja nähtusi looduses, tunnetama ja mõistma ümbritsevat keskkonda terviklikult, omama ettekujutust iseendast ja teiste rollidest elukeskkonnas ning väärtustama keskkonda hoidvat mõtteviisi.

Männamaa ja Marats (2009) on välja toonud, et alates viiendast eluaastast suudavad lapsed uusi teadmisi paremini meelde jätta ja meenutada. Lisaks toetab õues õppimine laste emotsionaalset, füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist, arendab laste mänguuskust ning suunab last erinevate meelte kaudu õppima ja väärtustama ümbritsevat keskkonda (Laasik, Liivik, Täht, & Varvara, 2009; Willoughby, 2014). Ümbritseva keskkonna tundmaõppimiseks on hea kasutada õpperada. Õpperada on tähistatud matkarada, mis on mõeldud looduskeskkonna tundmaõppimiseks (Kalamees & Kont, 2006). Eilarti (1986) järgi võib õpperada paikneda kõikjal – pargis, metsas, veekogu ääres või olemasoleval matkarajal.

Looduskeskkonda on võimalik tundma õppida ka erinevate juttude kaudu (Laasik et al., 2009; Määrsepp, 2001). Üheks mooduseks looduskeskkonna tundmaõppimiseks on teha seda muistendite abil. Muistendeid võib olla väga erinevaid: ajaloolised muistendid, kohamuistendid, tekke- ja seletusmuistendid, mütoloogilised muistendid ning hiiu- ja vägilasmuistendid (Laugaste, 1986). Muistendite ning teiste lugude kasutamine õppetöös toetab laste keelelist arengut. Need arendavad laste sõnavara, tekstide mõistmist ning toetavad laste kuulamis-, väljendamis- ja jutustamisoskust (Määrsepp, 2001). Eilart (1986) on välja toonud, et temaatiline õpperada on ühe kindla sisuga, kuid pakub üldinformatsiooni ümbritseva looduskeskkonna tutvustamiseks. Seega võib muistendirada nimetada temaatiliseks rajaks, kus kasutatakse looduskeskkonna tundmaõppimiseks muistendeid.

Riigimetsa Majandamise Keskuse õppe- ja matkaradu, mida saavad külastada kõik soovijad, on Võrumaal mitmeid, näiteks Luhasoo õpperada, Paganamaa õpperajad ja Verijärve matkarada (Kuhu minna?, s.a.). Samuti on varasematel aastatel bakalaureusetöodes loodud Puiga lasteaiale Siilike õpperada koos abimaterjalidega 6–7aastastele lastele (Vijard, 2017) ja Võru linna lasteaiale Punamütsike õpperada koos abimaterjalidega 5–7aastastele

lastele (Liivaoja, 2015). Töö autor võttis seminaritöö koostamise käigus ühendust Võru lasteaedade ja Võru linna haridusspetsialistiga. Selgus, et Võru lasteaiad käivad õppe- ja matkaradadel, mis asuvad linnast väljas, sest Võrus pole loodud vastavaid võimalusi ja õppematerjale. Seega olid Võru linna lasteaiad huvitatud Tamula järve äärsest õpperajast ning nii Võru lasteaiad kui ka Võru linna haridusspetsialist pakkusid välja omapoolseid soovitusi õpperaja jaoks. Võru lasteaiad peavad oluliseks õuesõpet ja väärtustavad kodukoha loodust. Sellest lähtuvalt on bakalaureusetöö eesmärgiks luua õppe- ja muistendirada Võru lasteaedade 5–7aastastele lastele, koostada õpetajatele tööjuhendid ja lastele töölehed ning kontrollida nende sobivust eksperthinnangute kaudu.

Õuesõppe olemus

Õues õppimine on tänapäeva pedagoogikas laialt levinud (Brügge et al., 2008). Paljud pedagoogid koolides ja lasteaedades on õuesõpet pidanud eraldi õppemeetodiks, millel võib olla omaette eesmärk (Brügge et al., 2008; Waite, 2010). Yildirimi ja Akamca (2017) uurimuses leiti, et looduskeskkond arendab laste kognitiivseid, keelelisi, emotsionaalseid ja motoorseid oskusi. Looduskeskkond arendab laste mängulist tegevust ja pakub vaheldust tavapärasele õppimisele (Willoughby, 2014) ning laps õpib väärtustama loodust (Nedovic & Morrissey, 2013). Laps õpib läbi kogemuste (Aktepe, 2015), mistõttu on õuesõppes olulisel kohal protsess, mille käigus uusi teadmisi ja oskusi omandatakse (Brügge et al., 2008).

Laps õpib tundma teda ümbritsevat keskkonda vahetute kogemuste kaudu ehk läbi meeleliste kogemuste ja elamuste (Brügge et al., 2008; Nedovic, & Morrissey, 2013). Seega tuleks õuesõpet läbi viia nii, et võimaluse korral saaksid lapsed kasutada kõiki meeli (Timoštšuk, 2017). Haistmis-, kuulmis-, nägemis- ja kompimismeele kaudu õppimine mitte ainult ei arenda meeli, vaid tekitab ka lapses huvi teda ümbritseva maailma ja õppimise vastu (Brügge et al., 2008). Õppimine meelte kaudu aitab luua seoseid varasemalt õpitu vahel ja stimuleerib mälu, mis aitab õpitud paremini meelde jätta ning hiljem meenutada (Timoštšuk, 2010). Männamaa ja Marats (2009) on välja toonud, et lapsed suudavad õpitud ning kogetud paremini meelde jätta ja meenutada alates viiendast eluaastast. Oluline roll on õpetajal, kes suunab õppetegevust eesmärgipäraselt (Timoštšuk, 2017).

Õues õppimine arendab last nii füüsiliselt kui ka vaimselt (Brügge et al., 2008; Grahn, 2009; Tuuling, 2017). Lapsed, kes veedavad rohkem aega looduskeskkonnas, on paremate füüsiliste võimetega ja vaimse tervisega (Grahn, 2009). On täheldatud, et lapsed, kes on saanud olla rohkem vabas looduses, arenevad motoorselt kiiremini (Brügge et al., 2008). Ka Fjørtofti (2001) läbiviidud uuringust selgus, et looduskeskkond arendab laste motoorseid

oskusi paremini kui tavaline mänguväljak. Samuti leiti, et õuesõppel on positiivne mõju koordinatsioonile ja tasakaalule (Fjørtoft, 2001).

Õues õppimise läbiviimisel peaks lähtuma põhimõttest „lähemalt kaugemale“. See tähendab, et alguses õpitakse tundma lasteaia õueala ja seejärel liigutakse lasteaia lähiümbrusesse ning kaugemale (Brügge et al., 2008; Laasik et al., 2009). Näiteks võib edasi liikuda parki, linnatänavatele, veekogu äärde, õpperajale või ka loomaparki (Brügge et al., 2008). Mida noorem on laps, seda olulisem on talle ümbritsevat keskkonda üksikasjalikult tundma õppida (Norman, 2005). Lapsed suudavad üksikasjalikumalt uusi teadmisi meelde jätta alates 6-7aasta vanusest (Kikas, 2008). Õppimine erinevates keskkondades aitab varasemalt õpitut praktikasse tuua. Õuesõppe puhul tuleb lõimida erinevaid õppe- ja kasvatustegevuse valdkondi. Näiteks saavad lapsed korjata maast asju, millest saab meisterdada kunstitegevuses pilli, mida saab omakorda kasutada ka muusikategevuses (Brügge et al., 2008).

Nagu eelnevalt mainitud, arendab õuesõpe loovust ja fantaasiat (Nedovic, & Morrissey, 2013; Saarsoo, 2010). Loomingulisust ja fantaasiat arendavad mitmesugused õues aset leidvad tegevused. Üheks tegevuseks on anda lastele erinevaid vaatlusülesandeid, et suunata lapsi ennast ümbritsevat märkama. Vaadelda saab nii esemete värvust ja suurust kui ka esemete või nähtuste omadusi, põhiosi, üldkuju ning leida sarnasusi ja erinevusi. Fantaasiat ja loomingulisust arendavad ka erinevad kunstitööd ja mäng. Siinkohal on oluline roll täiskasvanul, kes pakub lapsele erinevaid eakohaseid materjale ja vahendeid, julgustades seeläbi nägema uudseid lahendusi ja arendades loovat mõtlemist (Saarsoo, 2010). Kiewra ja Veselack (2016) on leidnud, et laste loovuse ja fantaasia toetamine õpetab last paremini leidma probleemidele lahendusi.

Õuesõppes on oluline lähtuda didaktikast. Nimelt on õuesõppe läbiviijal ehk õpetajal tähtis mõelda järgmistele küsimustele: miks, kus, millal, kuidas ja mida teha. Tuleb mõelda, miks ja millal kasutada erinevaid õppe- ja kasvatustegevusi ning kus õppetegevus aset leiab. Oluline on ette planeerida tegevusi, mida soovitakse viia väliskeskkonda ning ka seda, kuidas seostada õppetöö sisu tegevustega nii, et tegevused täidaksid püstitatud eesmärgid (Raadik, 2010; Szczepanski, 2009). Üheks võimaluseks õppetegevust läbi viia on teha seda õpperajal.

Õpperaja olemus ja tegevused õpperajal

Eri autorid on pakkunud õpperajale mitmeid erinevaid definitsioone. Käesolevas töös kasutatakse järgmist definitsiooni: õpperada on matkarada, mis on mõeldud looduse tundmaõppimiseks (Kalamees & Kont, 2006). Õpperajal on ka oma tunnused: märgistatud või

märgistamata, jalgsi läbitav, kindla pikkusega, etteplaneeritud vaatluspunktidega ja kättesaadava informatsiooniga. Inimestel on lihtsam läbida märgistatud rada, sest rajal on olemas detailsed skeemid ja kirjeldused. Õpperadasid liigitatakse erinevalt: eesmärgi, raja pikkuse või läbitavuse alusel. Õpperajad võib rajada igale poole – parki, metsa, rabasse või ümber veekogu. Rajad võivad varieeruda ka suuna poolest: need võivad olla ühe- või mõlemasuunalised, ring- või kaarrajad (Eilart, 1986; Kalamees & Kont, 2006).

Enne õpperajale minemist tuleb püstitada selged lapsekesksed eesmärgid, täpne marsruut, määrata õppekäigu kestvus ja aeg, kavandada õppetegevused ning valmistada ette muud vajalikud tegevused ja panna valmis vajalikud vahendid. Õppetegevused peavad tagama püstitatud eesmärkide saavutamise. Enne õppetegevust tuleb ka läbi mõelda ja kavandada, kuidas kinnistada ja korrata saadud teadmisi (Raadik, 2010; Tuuling, 2017). Õpperajal on oluline roll täiskasvanul, kellel lasub vastutus laste turvalisuse eest. Turvalisuse tagamisel on täiskasvanu juht, kes seab õppekäigul kindlad tingimused. Lastega tuleb teha kokkulepped reeglite ja territooriumi osas. Täiskasvanu jälgib reeglite ja kokkulepete täitmist ning jälgib, et lapsed oleksid täiskasvanu vaateväljas (Tuuling, 2017). Mida noorem on laps, seda rohkem peab tähelepanu pöörama turvalisusele. Seega pööravad õpetajad suuremat tähelepanu laste turvalisusele looduskeskkonnas (Kos, & Jerman, 2013).

Raadik (2010) on välja toonud, et õppetegevusel looduskeskkonnas peab olema kindel algus ja lõpp. Tegevused õpperajal peavad olema huviäratavad, mitmekesised, lastele jõukohased ja laste arengust lähtuvad. Mistõttu abimaterjalid (näiteks töölehed, mängud, küsimused) on toeks õpetajatele, lastele ja abiks planeeritud tegevustes (Lipping, 2008). Lapsed vanuses 5-7aastat kasutavad omandatud teadmisi nii tuttavates kui ka uutes situatsioonides (Männamaa, & Marats, 2009). Uute teadmiste edasiandmisel tuleb lähtuda laste varasematest kogemustest ja teadmistest. Õpetajal tuleb kasutada isikupäraseid ja huvitavaid õpetamismeetodeid, et toetada laste motivatsiooni ja huvi õppimisel (Waite, 2010).

Õpperajal on võimalik omandada erinevate tegevuste kaudu palju teadmisi. Teadmiste omandamise aluseks on vaatlus, et märgata ja seostada muutusi looduses. Selleks, et lapsed hoiaksid ja väärtustaksid loodust, tuleks lastes võimalikult varakult kujundada looduskiindumust (Eilart, 1986; Käis, 1996). Väärtuste ja erinevate hoiakute kujundamisel tuleks keskenduda protsessile, mitte pakkuda neile valmisteadmisi (Timoštšuk, 2010). Täiskasvanu roll on luua lastele tingimused, läbi mille saavad lapsed ise võimalikult palju kogemusi. Kogemused aitavad lastel kujundada väärtushinnanguid ja jõuda elutõdedeni (Norman, 2005).

Vaatluspunktides kasutatakse kõige enam vaatlust objekti või nähtuse põhjalikumaks tundmaõppimiseks. Selle aluseks on huvi, aktiivne tähelepanu ja vaatlemine meelte abil. Vaadelda saab kategooriate alusel (värvus, suurus, kuju), võrrelda sarnasuse ja erinevuse alusel või teha seda erinevate tegevuste kaudu nagu mõõtmine ja katsed. Oluline on arvestada laste vanusega, sest nooremad lapsed suudavad tähelepanu ühele tegevusele koondada lühikest aega (Käis, 1996; Saarsoo, 2013; Timoštšuk, 2017). Näiteks suudavad 5-7aastased lapsed oma tähelepanu koondada õppetegevuses ligikaudu 20-35 minutit (Männamaa, & Marats, 2009; Peterson, 2009). Loodusobjekti vaatlemisel tähtis roll õpetajal, kes suunab lapsi märkama ümbritsevat loodust positiivsete kogemuste kaudu (Timoštšuk, 2010). Ümbritseva keskkonna tundma õppimisel on samuti oluline eakohane sõnavara selleks, et lastel ei teki väärarusaamu ümbritsevast keskkonnast (Timoštšuk, 2005). Eelkoolieas õpivad lapsed erinevaid mõisteid kogemuste kaudu (Kikas, 2008).

Lapsed õpivad loodust tundma mängu ja aktiivse tegutsemise kaudu (Brüggee et al., 2008; Willoughby, 2014), sest nii kinnistuvad lastel seoserikkad mäluvildid (Timoštšuk, 2010). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2011) järgi on mängu kaudu õppimine lapse arengus olulisel kohal, sest lapsed omandavad sel viisil erinevaid üldoskusi. Mänguliste võtete rakendamine ja eakohaste töövahendite kasutamine aitavad lastel keskenduda õppetegevusele (Timoštšuk, 2010). Mängu kaudu õppimine arendab laste koostööoskust, oskust teistega suhelda, iseseisvust, tunnetama oma võimeid ning lapsed õpivad tegema otsuseid ja lahendama probleeme (Willoughby, 2014). Bergi (2015) uuring näitas, et mäng edendab ka lapse füüsilist arengut, võimaldades tal uurida, katsetada ja arendada oma füüsilisi oskusi.

Õpperajal on oluline lõimida erinevaid õppe- ja kasvatustegevuse valdkondi, sest see aitab paremini mõista ümbritsevat loodust ja luua ainevaldkondade vahelisi seoseid (Brüggee et al., 2008). Õppe- ja kasvatustegevuste lõimimine toetab laste arengut ja neil tekib täielik arusaam ümbritsevast keskkonnast. See omakorda aitab lastel elus paremini toime tulla. Valdkonda „Mina ja keskkond“ saab lõimida nii kunsti, matemaatika, keele ja kõne, muusika kui ka liikumise valdkondadega (Laasik et al., 2009). Valdkondade lõimimisel saab kasutada järgmisi tegevusi: vaatlemine, uurimine, võrdlemine, mõõtmine, arvutamine, kirjeldamine, kuulamine, ning erinevad kunsti-, liikumis- ja muusikategevused (Koolieelse lasteasutuse ..., 2011).

Looduskeskkonnaga tutvumiseks õpperajal sobivad ka muistendite lugemine ja jutustamine ning vestlused ja arutelud (Koolieelse lasteasutuse ..., 2011; Laasik et al., 2009). Kikas (2008) on välja toonud, et jutustamise kaudu õpivad lapsed jutu ülesehitust ja jutustamisoskust, mis kujuneb välja 5-7aastastel lastel. Loodusteemaliste muistendite

tutvustamine eelkoolieas arendab lastes positiivseid hoiakuid looduskeskkonna suhtes (Ahi, Yaya, & Ozsoy, 2014). Seega võib muistendirada pidada temaatiliseks õpperajaks, kus looduskeskkonna tundmaõppimiseks koostatud õppetegevused on seostatud muistenditega (Eilart, 1986).

Muistend õppevahendina

Muistend on lühike rahvajutt, mis on esitatud tõestisündinud loona ning on seotud kindla uskumuse, koha, tegelase või sündmusega (Krusten et al., 2006; Laugaste, 1986). Antud žanrile on iseloomulik ühe kindla eesmärgiga kirjeldav sisu, mis algab asukoha või aja määratlusega ning tegelase tutvustusega (Laugaste, 1986). Muistendid on seostatud konkreetsete kohtade, aja, esemete või isikutega. Seega võib muistendeid liigitada järgmisteks alagruppideks: seletus- ja tekkemuistendid; usundilised muistendid; kohamuistendid; hiiu- ja vägilasmuistendid; ajaloolised muistendid (Krusten et al., 2006; Laugaste, 1986).

Seletus- ja tekkemuistendid räägivad elusolendite ja esemete tekkimisest. Samuti seletavad need muistendid lahti maailma asju ning paljud lood on laenatud piiblist. Usundilised ehk mütoloogilised muistendid seevastu räägivad erinevatest mütoloogilistest olenditest nagu haldjad ja libahundid, või ka haigustest. Kohamuistendid aga on seotud kindla kohaga. Need muistendid seletavad, kuidas mingi koht on endale nime saanud ning räägivad koha tekkest või sellega seotud sündmustest. Näiteks jutustavad kohamuistendid järvede rändamisest või ehitise nimesaamisest (Krusten et al., 2006; Laugaste, 1986).

Eesti hiiu- ja vägilasmuistendid räägivad erinevatest kangelastest nagu Kalevipojast, Vanapaganast, Suurest Tõllust ja teistest vägilastest. Siinkohal on kõige tavalisemad näiteks vägilaste kiviviskamised, ehitiste rajamine, omavahelised võistlused (Krusten et al., 2006; Laugaste, 1986). Ajalooliste muistendite aluseks on tõestisündinud ajaloolised isikud. Näiteks on ajaloolistes muistendites juttu katkust või väejuht Peeter Suurest (Krusten et al., 2006; Laugaste, 1986; Valk, 2015).

Muistendite loomise ja edasiandmise üheks olulisemaks põhjuseks on kasvatuslik eesmärk. Need õpetavad, kuidas tuleb erinevates olukordades käituda või annavad seletuse erinevatele nähtustele (Scön, 2009). Muistendite kaudu saab lastele õpetada nii väärtusi kui ka vastutust, need toetavad laste keelelist arengut, empaatiavõimet ja mälu ning aitavad avardada laste sõnavara. Võib öelda, et muistendite lugemine ja jutustamine mõjutab laste maailmapilti. See mõjub positiivselt laste kirjandusmaitsesele ja tõlgendamisoskuse arengule. Käsitletud muistendid kajastuvad nii laste mängudes kui ka joonistustes. Samas aga on oluline rõhutada,

et kui lastele soovitakse muistendiga midagi edasi anda, ei tohiks piirduda üksnes loo ühekordse läbivõtmisega (Müürsepp, 2010).

Müürsepp (2001) peab oluliseks erinevate muistendite läbimängimist, sest see arendab ilmekat lugemisoskust ja teksti mõistmist. Seega saavad lapsed paremini aru, kes on loo tegelased ning mida selle muistendiga taheti öelda. Erinevate muistendite jutustamine õuesõppe raames aitab lastel paremini mõista loodust ja loodusnähtusi. Käsitletud muistendid võivad olla aluseks järgnevatele arutlusteemadele (Müürsepp, 2001).

Abimaterjali koostamise põhimõtted

Õpperaja vaatluspunktide ja abimaterjalide koostamisel tugineti mitmele allikale. Kalamees ja Kont (2006) ning Eilart (1986) on kirjutanud, et õpperada on mõeldud looduskeskkonna tundmaõppimiseks. Lisaks on Eilart (1986) välja toonud õpperaja tunnused. Sellest lähtuvalt koostati Võru lasteaedadele Tamula järve kaldale märgistamata ja viie vaatluspunktiga õpperada, mis on jalgsi läbitav, kättesaadava informatsiooniga Võru lasteaedadele ning on kindla pikkusega. Lisaks õpitakse tundma koolieelses lasteasutuses kodukoha loodust (Koolieelse lasteasutuse..., 2011; Laasik et al., 2009) ning olulisel kohal on laste turvalisuse tagamine (Timoštšuk, 2017). Sellest lähtuvalt on õpperaja loomise põhimõteteks turvalisus, kodukoha looduse ning järve taimestiku ja loomastiku vaatlemine, tundmaõppimine. Looduskeskkonna tundmaõppimist ja väärtustamist ning positiivsete loodushoiakute kujundamist toetavad muistendid, mis annavad seletuse erinevatele nähtustele (Ahi, Yaya, & Ozsoy, 2014; Müürsepp, 2010; Scön, 2009). Samuti toetavad muistendid laste mälu, keeleliste osaoskuste ja empaatiavõime arengut (Müürsepp, 2010). Sellest lähtuvalt kasutati vaatluspunktides muistendeid ning õpperada nimetati *Tamula järve õppe- ja muistendirajaks Võru lasteaedadele kui vahend õppe- ja kasvatusgevuseks 5-7aastastele lastele*.

Enne õpperajale minemist tuleb kavandada õppetegevused, valmistada ette muud tegevused ja vajalikud vahendid (Raadik, 2010; Tuuling, 2017). Erinevad abimaterjalid (näiteks töölehed, mängud, küsimused) on abiks õpetajatele, lastele ja planeeritud tegevustes (Lipping, 2008). Sellest lähtuvalt koostati tööjuhendid õpetajatele, mis sisaldavad abistavat materjali õpperaja läbimiseks. Tööjuhendid, mille kasutamine on soovituslik, sisaldavad kättesaadavaid lisaallikaid ning õpetaja võib ise tööjuhendeid täiendada või mõne tegevuse ära jätta. Õpetajate tööjuhendite koostamisel lähtuti sellest, et need oleksid arusaadavad ja lihtsad kasutada. Lisaks peeti oluliseks, et tööjuhendid pakuksid õpetajatele teemakohaseid ja lõimitud tegevusi, mängu, töölehti ja muistendeid. Arvestati, et alates viiendast eluaastast suudavad lapsed paremini uusi teadmisi ja kogemusi meelde jätta ning meenutada.

Omandatud teadmisi kasutavad 5-7aastased lapsed tuttavates ja uutes situatsioonides (Männamaa, & Marats, 2009). Lisaks suudavad 5-7aastased lapsed oma tähelepanu koondada õppetegevusele pikemalt (Männamaa, & Marats, 2009; Peterson, 2009). Sellest lähtuvalt koostati õpperada õppekasvatustööks 5-7aastaste lastega.

Lipping (2008) on välja toonud, et tegevused peavad olema lastele jõukohased ja laste arengust lähtuvad, huviäratavad ja mitmekesised. Tegevuste väljamõtlemisel arvestati, et tegevused on mitmekesised ning 5-7aastastele laste arengust lähtuvad ja neile huviäratavad. Õppetegevuste kavandamisel tuleb läbi mõelda, kuidas õpitud kinnistada ja korrata (Raadik, 2010). Teadmiste kordamiseks ja kinnistamiseks on mõeldud töölehed, mis sisaldavad ülesandeid eri valdkondadest. Töölehtede koostamisel arvestati samuti sellega, et töölehed oleksid lõimitud vaatluspunktiga. Õpetajal on võimalus valida vastavalt teemale, milliseid töölehti kasutatakse. Töölehtedel kasutatud pildid on joonistatud töö autori poolt. Seejärel on ta need pildistanud ning töödeldud programmidega Paint ja Picasa.

Lapsed õpivad kogemuste (Aktepe, 2015) ja meeleliste elamuste kaudu (Nedovic, & Morrissey, 2013). Õppimine läbi kogemuste ja meelte aitab kinnistada uusi teadmisi looduskeskkonnast ning neid terviklikumaks muuta (Timoštšuk, 2010). Sellest lähtuvalt planeeris autor igasse vaatluspunkti tegevusi, kus lapsed saavad olla aktiivsed kasutades erinevaid meeli – kuulamist, kompimist ja nägemist. Lisaks on Brügge jt (2008) välja toonud, et lapsed õpivad läbi mängu. Mäng võimaldab lapsel uurida, katsetada ning arendab laste füüsilist edu (Berg, 2015). Seega planeeris autor igasse vaatluspunkti erinevaid mängu, kus nad saavad ise katsetada, uurida ja olla füüsiliselt aktiivsed.

Käis (1996) on välja toonud, et õpperajal kasutatakse kõige enam vaatlust looduskeskkonna tundma õppimiseks. Seetõttu on koostatud õpperaja peamiseks õppetegevuseks vaatlus. Erinevate õppe- ja kasvatustegevuste lõimimise kaudu õpib laps paremini ümbritsevat loodust mõistma ja aitab luua ainevaldkondade vahelisi seoseid (Brügge et al., 2008). Valdkondade lõimimisel saab õppetegevuses uurida, võrrelda, mõõta arvutada, kirjeldada, kuulata ning viia läbi erinevaid kunsti-, liikumis- ja muusikategevusi (Koolieelse lasteasutuse ..., 2011). Õpperajal lõimiti erinevaid ainevaldkondi nagu „Mina ja keskkond“, „Keel ja kõne“, „Kunst“, „Matemaatika“, „Muusika“ ja „Liikumine“.

Võru Tamula järve õppe- ja muistendiraja eesmärgid ja kirjeldus

Õppe- ja muistendirada asub Võru Tamula järve ääres. Õpperada on märgistamata, ligi kaks kilomeetrit pikk ning on jalgsi läbitav. Õpperajal on viis vaatluspunkti. Rada algab Juudi pargis vaatluspunktiga „Juudi pargi saladus“. Teine vaatluspunkt „Kes elab järve sees?“ ja

kolmas vaatluspunkt „Lugu sellest, kuidas Tamula järv tekkis“ asuvad Tamula järve kaldal. Neljandaks vaatluspunktiks on „Kreutzwaldi park“ ja viiendaks vaatluspunktiks on „Kohtume Roosisaare silla juures“.

Vaatluspunktides on võimalik mängida, vaadelda, uurida, vestelda ning jutustada erinevaid muistendeid loomadest ja taimedest, keda võib õpperajal näha. Muistendeid saab õpetaja jutustada lähtuvalt õppetegevuse eesmärkidest. Seega saab käia lastega ühes või mitmes vaatluspunktis ning läbida terve õpperaja. Õpperada on võimalik läbida kõikidel aastaegadel. Rada on mõeldud kasutamiseks kõikidele Võru lasteaedadele.

Võru Tamula järve õppe- ja muistendiraja eesmärgid tulenevad riiklikust õppekavast (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2011):

- lapsed tutvuvad muistendite kaudu kodukoha loodusega;
- lapsed õpivad kirjeldama kodukoha loodust;
- lapsed õpivad märkama aastaegade vaheldumisest tingitud muutusi looduses;
- lapsed õpivad nimetama ja kirjeldama tuntumaid elusolendeid.

Esimene vaatluspunkt „Juudi pargi saladus“ (lisad 1–11) asub Juudi pargis oleval suurel muruplatsil. Lapsed saavad tutvuda pargiga ning kuulata mõistatusi, rahvapärimslikke jutte, muistendeid lindudest ja puudest. Vaatluspunktis saab uurida puukoort, mõõta puu ümbermõõtu kokkulepitud mõõtevahenditega (näiteks nõoriga), võrrelda saadud tulemusi teistega, korjata puulehti, pildistada taimi. Teadmiste kinnistamiseks mängitakse erinevaid mängu. Võimalik on täita kümnet töölehte. Täidetud töölehtedest, korjatud puulehtedest ja tehtud piltidest saab koostada puu mapi.

Teine vaatluspunkt „Uurime järve elustikku“ (lisad 12–18) asub Juudi pargi lähedal asuva laudraja alguses. Vaatluspunktis uuritakse järve vee-elustikku, mõõdetakse erinevatel aastaegadel vee- ja õhutemperatuuri, mõõta talvel jää paksust, rääkida kalade toitmisest. Lisaks saab lähemalt rääkida kaldataimedest (näiteks pilliroost) ning ohutusnõuetest. Vaatluspunkti tegevuste kinnistamiseks on mängud, mõistatused ja kuus töölehte.

Kolmas vaatluspunkt „Lugu sellest, kuidas Tamula järv tekkis“ (lisad 19–21) asub ranna alguses. Õpetajal on võimalus teha vahekokkuvõtte õpperajast. Vaatluspunktis saab vaadelda järve (vee värvust, kuju, suurust). Õpetaja jutustab vabalt valitud muistendi Tamula järve tekkest. Hiljem arutletakse muistendi üle ning huvi korral mõeldakse välja ise tekkemuistendeid. Selles vaatluspunktis on võimalik ehitada sõltuvalt aastaajast erinevaid

skulptuure liivast või lumest. Samuti saavad lapsed liivale (lumele) joonistada. Vaatluspunktis on teadmiste kinnistamiseks erinevad mängud ja kaks töölehte

Neljas vaatluspunkt „Kuidas Kreutzwaldi park endale nime sai?“ (lisad 22–30) asub mälestussamba juures, kus tutvustatakse lastele lähemalt Friedrich Reinhold Kreutzwaldi. Pargis on palju puuliike, mida saab erinevatel aastaegadel vaadelda ja omavahel võrrelda. Pargist saab kaasa korjata puulehti ja -vilju, mida hiljem kasutatakse kunstitegevustes. Võimalik on koostada puu mapp korjatud lehtedest, täidetud töölehtedest ja joonistustest. Pargis saab lastele tutvustada erinevaid pargilinde rahvapärilike juttude ja mõistatuste kaudu. Teadmiste kinnistamiseks saavad lapsed täita kaheksat töölehte ning mängida mängu.

Viiendas vaatluspunktis „Lendame Roosisaare silla juurde“ (lisad 31–35) tutvustatakse Roosisaare silda ning viiakse läbi linnuvaatlust. Vaadelda saab erinevaid linde – lauke, kalakajakaid, sinikaelparte, kümnokkparte, hallvareseid, kodutuvisid, linavästrikke ja harakaid. Lindude tutvustamiseks jutustatakse lastele rahvapärilike juttude ja esitatakse mõistatusi ning räägitakse lähemalt lindude toitmisest. Teadmiste kinnistamiseks täidetakse neli töölehte ja mängitakse mängu.

Töö eesmärgid ja uurimisküsimused

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgid on järgmised:

- 1) luua Võru lasteaegade 5–7aastastele lastele õppe- ja muistendirada ning vaatluspunktid;
- 2) koostada juurde soovituslik õppematerjal, mis sisaldab tööjuhendeid õpetajale;
- 3) saada ekspertidelt hinnang õpetajate tööjuhendite, laste töölehtede ja õpperaja vaatluspunktide kohta;
- 4) teha õppematerjalides ekspertide poolt pakutud muudatused.

Lähtudes töö eesmärkidest ja koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2011) ning toetudes kirjandusele, püstitati järgmised uurimisküsimused:

- 1) kuidas hindavad eksperdid loodud Tamula järve õppe- ja muistendiraja sobivust 5–7aastastele lastele?
- 2) millised on ekspertide hinnangud koostatud abimaterjalidele?
- 3) millised on ekspertide ettepanekud abimaterjalide täiendamiseks?

Metoodika

Valim

Uurimistöö valimi moodustavad kuus Võru koolieelsetes lasteasutustes töötavat õpetajat-eksperti. Ekspertid valiti eesmärgipärase valimi kaudu, sest eksperdid valiti kindlate kriteeriumite alusel (Õunapuu, 2014). Ekspertid valiti välja järgmiste kriteeriumite alusel: ekspert peab olema vähemalt 5aastase töökogemusega õpetaja, kelle rühmas õpivad 5–7aastased lapsed. Ekspertide tööstaaž varieerus 5–39 aasta vahel. Koostöös kahe lasteaias õppealajuhatajatega leiti uuringusse kuus õpetajat-eksperti, kellel on vähemalt viieaastane töökogemus, sh töökogemus lastega vanuses 5–7 aastat. Lasteaias töötamise ajal on viis eksperti töötanud igas vanuses lastega ning kaks eksperti on töötanud lastega vanuses 3–7 aastat. Kuuest eksperdist kolmel on omandatud kõrgharidus, kahel eksperdil on kesk-eriharidus ning ühel eksperdil on omandatud rakenduslik kõrgharidus. Seega on uurimuses osalenud kuus õpetajat-eksperti suure töökogemusega ja pädevad andma hinnangut autori poolt koostatud abimaterjalidele. Ülevaate ekspertide haridustasemest ja tööstaažist annab allolev tabel (tabel 1).

Tabel 1. Ekspertide andmed

Eksperti number	Haridus	Tööstaaž
Ekspert 1	Rakenduslik kõrgharidus	35 aastat
Ekspert 2	Kesk-eriharidus	39 aastat
Ekspert 3	Kesk-eriharidus	29 aastat
Ekspert 4	Kõrgharidus	34 aastat
Ekspert 5	Kõrgharidus	15 aastat
Ekspert 6	Kõrgharidus	5 aastat

Mõõtevahend

Uurimistöös kasutati eksperthinnangu saamiseks küsimustikku (lisa 36), mis koostati varasemate aastate Tartu Ülikooli bakalaureusetööde alusel (Pavlenko, 2014; Alter, 2013; Tavinof, 2012). Küsimustik koosnes kuuest teemaplokist, millest kolm sisaldasid Likerti 5-osalist skaalat („Kindlasti“, „Pigem jah“, „Nii ja naa“, „Pigem ei“, „Üldse mitte“). küsimustiku esimeses osas (küsimused 1–5) uuriti ekspertide varasemat kogemust seoses õuesõppega. Teise osa moodustasid seitse väidet õpperaja kohta (küsimus 6) ning kolmanda seitse väidet õpetajate tööjuhendite kohta (küsimus 7). Neljandas osas hindasid eksperdid

vaatluspunkte ning ühtlasi said nad välja tuua, mis neile vaatluspunktide juures meeldis ning mida nad vaatluspunktide juures muudaksid (küsimus 8). Viienda osa küsimused puudutasid laste töölehti, kusjuures esimene pool küsimustest sisaldas seitset väidet töölehtede kohta ning teine pool avatud küsimusi töölehtede arusaadavuse kohta. Samuti paluti ekspertidel välja tuua, mida nad tooksid töölehtede juures esile ning mida ja kuidas nad töölehtede juures muudaksid. Ankeetküsimustiku kuues osa sisaldas küsimusi ekspertide taustandmete kohta: laste vanus, kellega ekspert on töötanud, erialane tööstaaž ja haridustase.

Protseduur ja andmeanalüüs

Töö uurimisviisiks oli kvantitatiiv-kvalitatiivne uurimistöö meetod. Abimaterjalide hindamiseks pöörduiti lasteaedade õppealajuhatajate poole, kes aitasid leida uuringu läbiviimiseks sobivad lasteaiaõpetajad-ekspertid Ekspertid tutvusid abimaterjalidega 2018. aasta aprillis. Tööjuhendid saadeti ekspertidele e-kirja teel. Õpetajad tutvusid tööjuhenditega ning käisid lastega vähemalt ühes õpperaja vaatluspunktis kahe nädala jooksul. Autor viis küsimustikud prinditud kujul ümbrikutes õpetajatele. Küsimustikud olid anonüümsed, mistõttu ei küsitud ekspertide nimesid, rühma ega lasteaeda, kus ekspert töötab. Küsimustikud täideti nädala jooksul ning saadi tagasi kinnistes ümbrikutes aprillikuu lõpus.

Saadud andmeid analüüsiti programmis MS Excel 2010. Küsimustikus kasutati ordinaalskaalat ja Likerti 5-osalist skaalat. Lisaks andsid ekspertid hinnangu töölehtede arusaadavusele. Nende andmete analüüsimisel kasutati kirjeldavat statistikat, et anda hea ülevaade kogutud andmetest (Õunapuu, 2014). Ekspertide vastustest leiti esinemissagedus ning tulemused esitati tabelites ja joonistes. Küsimustikus kasutati kahte avatud küsimust, millest saadud vastuseid analüüsiti kvantitatiivse sisuanalüüsi teel, mis tähendab, et vastused kodeeriti. Vastustest moodustati kategooriad ning koodid, mis aitavad saadud andmeid paremini analüüsida ja esitada (Õunapuu, 2014).

Tulemused ja arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli luua õppe- ja muistendirada koos vaatluspunktidega Võru lasteaedade 5–7aastastele lastele ning koostada tööjuhendid õpetajatele ja töölehed lastele, saada koostatud õppematerjalidele ekspertidelt hinnang ning selle põhjal neid täiendada. Töö uurimuslikus osas on välja toodud ekspertide hinnangute tulemused koostatud õpperaja ja õppematerjalide kohta. Uurimistöö tulemused ja arutelu esitatakse uurimisküsimuste kaupa. Uurimistulemustest selgus, et ekspertõpetajad peavad

õuesõpet oluliseks ning õpetajad käivad õppekäikudel väljaspool õpperada vähemalt kord kuus. Ekspertide hinnangul on töö autori poolt koostatud abimaterjalid eakohased 5-7aastastele lastele ning vaatluspunktide tegevused on mitmekesised. Koostatud tööjuhendid õpetajatele pakuvad võimalusi teemakohaste õppe- ja liikumismängude leidmiseks.

Küsimustiku (lisa 35) esimeses osas uuriti ekspertide varasemat kogemust seoses õuesõppega. Selleks kasutati kirjeldavat statistikat. Tulemused on esitatud tabelites 2.

Tabel 2. Ekspertide hinnang õuesõppele ja töölehtede vajalikkusele

	Täiesti ebaoluline	Pigem ebaoluline	Ei oska öelda	Pigem oluline	Väga oluline
Õuesõppe olulisus		1		3	2
Töölehtede vajalikkus 5–7aastastele lastele		1	3	2	1

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemissagedust.

Ekspertide hinnangust õuesõppele võib järeldada, et eksperdid peavad õuesõpet oluliseks (tabel 2). Lisaks küsiti ekspertidelt, kui tihti nad käivad õppekäikudel väljaspool lasteaia õueala. Selgus, et üks ekspert käib kord nädalas, kolm eksperti 2-3 korda kuus ning 2 eksperti käivad kord kuus õppekäikudel väljaspool lasteaia õueala. Üks ekspert tõi välja, et talvel käiakse õppekäikudel väljaspool lasteaeda vähem. Ekspertide hindasid, kui palju nad kasutavad õppekäikudel ajal õpperadasid. Selgus, et enamus eksperte kasutavad õpperadasid harva ning ainult kaks eksperti kasutavad enamasti õpperada. Töölehtede vajalikkusest 5–7aastastele lastele toodi välja, et töölehed 5aastastele lastele on pigem ebavajalikud ning 6–7aastastele on töölehed pigem vajalikud. Ülejäänud ekspertide hinnangud jäid vahemikku „Ei oska öelda“ kuni „Pigem oluline“ (tabel 2). Ekspertidelt küsiti täiendav küsimus töölehtede kasutamise kohta õppekäigul. Selgus, et eksperdid kasutavad töölehti õppekäigul vähe, sest kaks eksperti vastas „Üldse mitte“, kolm eksperti „Harva“ ning üks ekspert „Enamasti“. Ekspertide hinnangust võib järeldada, et eksperdid kasutavad töölehti rohkem pärast õppekäiku kui õppekäigu ajal.

Ekspertide hinnangud õpperajale

Ekspertide hinnangu saamiseks kasutati seitset väidet, millele sai vastata Likerti skaala alusel. Ekspertide hinnangud analüüsiti kirjeldava statistika kaudu. Tulemused on esitatud tabelis 3.

Tabel 3. *Ekspertide hinnangud õpperajale*

Väited õpperaja kohta	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpperada tutvustab kodukoha loodust.			1	2	3
Õpperada aitab muuta õppetegevused mitmekesisemaks.				3	3
Õpperajal õpib laps aastaegade vaheldumisest tingitud muutusi märkama.				3	3
Õpperajal õpib laps tundma ümbritsevat keskkonda erinevate meelte kaudu.				3	3
Õpperaja vaatluspunktide tegevused arendavad lapse erinevaid keelelisi osaoskusi.				5	1
Õpperaja vaatluspunktide tegevused on omavahel lõimitud.				2	4
Õpperada on lapse jaoks turvaline.				4	2

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemissagedust.

Ekspertide hinnangust (tabel 3) õpperajale selgus, et õpperada võimaldab muuta õppe- ja kasvatustegevused mitmekesisemaks, õppida ümbritsevat keskkonda tundma meelte kaudu ning vaatluspunktide tegevused on omavahel lõimitud. Ka Brügger jt (2008) on välja toonud, et õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade vaheline lõiming on oluline tervikliku maailmapildi kujunemiseks. Lisaks peavad tegevused õpperajal olema lastele huvitavad (Lipping, 2008), et toetada laste huvi ja motivatsiooni õppimisel (Waite, 2010). Koostatud õpperada pigem tutvustab kodukoha loodust, sest kolm eksperti vastasid „kindlasti“, kaks „pigem jah“ ning üks „nii ja naa“. Oluline on rõhutada, et Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2011) peetakse oluliseks, et laps õpiks kodukoha loodust tundma. Ekspertide hinnangute tulemustest (tabel 3) võib järeldada, et õpperada on lastele turvaline, õpperaja vaatluspunktide tegevused arendavad erinevaid keelelisi osaoskusi ning aitavad märgata aastaegade vaheldumisest tingitud muutusi, sest kuus eksperti andsid hinnanguks „pigem jah“ kuni „kindlasti“. Mida noorem on laps, seda rohkem peab tähelepanu pöörama lapse turvalisusele (Kos, & Jerman, 2013) ning õppekäigul peab olema tagatud laste turvalisus (Timoštšuk, 2017). Timoštšuk (2010) on välja toonud, et õpetaja suunab lapsi märkama ümbritsevat loodust. Seega on oluline õpperajal lõimida erinevaid õppevaldkondi, mis aitab paremini ümbritsevat loodust mõista (Brügger et al., 2008). Lõimides valdkondi „Mina ja keskkonda“ ja „Keel ja kõne“ annab võimaluse arendada erinevaid keelelisi osaoskusi, näiteks grammatika vormide kasutamine (Koolieelse lasteasutuse ..., 2011; Timoštšuk, 2017).

Ekspertide hinnangud õpetajate tööjuhendite kohta

Ekspertide hinnangute analüüsimiseks kasutati kirjeldavad statistikat. Ekspertide hinnangute tulemused on avaldatud tabelis 4.

Tabel 4. *Ekspertide hinnangud õpetajate tööjuhenditele*

Väited tööjuhendite kohta	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpetajate tööjuhendid abistavad õpetajat õppetegevuste planeerimisel.			1	3	2
Õpetajate tööjuhendites püstitatud eesmärgid on eakohased 5-7aastastele lastele.				3	3
Õpetajate tööjuhendites on lapsest lähtuvad eesmärgid.		1	1	1	3
Õpetajate tööjuhendites esile toodud vaatluspunktide tegevused on mitmekesised.				3	3
Õpetajate tööjuhendid on arusaadavad.			1	1	4
Õpetajate tööjuhendid annavad võimaluse teemakohaste liikumis- ja õppemängude leidmiseks.				2	4
Õpetajate tööjuhendid annavad võimaluse teemakohase kirjanduse leidmiseks.			1	2	3

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemissagedust.

Ekspertide poolt antud hinnangutest (tabel 4) selgus, et õpetajate tööjuhendites väljatoodud vaatluspunktide tegevused on mitmekesised ning tööjuhendid pakuvad võimalusi teemakohaste õppe- ja liikumismängude leidmiseks. Raadik (2010) ja Lipping (2008) on välja toonud, et õppetegevused peavad olema lastele huviäratavad ja mitmekesised. Lisaks arendavad mängud laste iseseisvust, tunnetama oma võimeid, koostööoskust, suhtlemisoskust ning õpivad tegema otsuseid ja lahendama probleeme (Willoughby, 2014). Analüüs näitas (tabel 4), et õpetajate tööjuhendites püstitatud eesmärgid on eakohased 5-7aastastele lastele, kuid on enamjaolt lapsest lähtuvad. Enne õppetegevuse läbiviimist tuleb püstitada selged ja lapsekesksed eesmärgid ning tegevused peavad tagama püstitatud eesmärkide saavutamise (Raadik, 2010). Ekspertide vastustest võib välja lugeda, et õpetajate tööjuhendid on pigem arusaadavad, aitavad õpetajat tegevuste planeerimisel ning pakuvad võimalusi teemakohase kirjanduse leidmiseks. Abimaterjalid õpetajatele on toeks planeeritud tegevustes (Lipping, 2008).

Eksperptide arvamused ja ettepanekud vaatluspunktide kohta

Uurimistöö neljandas osas hindasid eksperdid õpperaja viit vaatluspunkti. Eksperdid tõid esile vaatluspunktide tugevamad ning parandamist vajavad küljed. Ekspertide vastuseid analüüsimiseks kasutati kodeerimist. Järgnevalt tuuakse välja ekspertide arvamused ja ettepanekud vaatluspunktide kohta.

Esimeses vaatluspunktis „Juudi pargi saladus“ (lisa 1) tõid kaks eksperti esile, et tööjuhendites väljatoodud mõistatused, kõnekäänud, vanasõnad ja saladusega seonduvad muistendid olid hästi välja valitud. Need muudavad õppetegevuse laste jaoks huvitavamaks ning arendavad nende mõtlemisuskust. Muistenditel on positiivne mõju laste keelelise arengule, teksti sisu mõistmisele ning õppetegevuse huvitavamaks muutmisele (Müürsepp, 2010). Teisest küljest on üks ekspert välja toonud, et õpetaja pidi ennast eelnevalt ajaloo osas täiendama. Sellest lähtuvalt tegi ekspert ettepaneku lisada esimese vaatluspunkti tööjuhenditesse muistendite lühikokkuvõtted. Töö autor võttis arvesse eksperdi nõuande ning lisas esimesse vaatluspunkti lühikokkuvõtted muistenditest, et lihtsustada õpetaja tööd. Lisaks on üks ekspert tähelepanu pööranud sellele, et vaatluspunkti nimi „Juudi pargi saladus“ võiks tulla rohkem esile. Ekspert pakkus, et võiks lasta lastel otsida kirja, kuhu on pargi tekkelugu kirjutatud. Peale selle on toodud välja, et vaatluspunkti koht on väga huvitav ning pajude mõõtmine on lastele meelepärane tegevus, kuigi pargis on erinevaid puuliike vähe.

Teises vaatluspunktis „Uurime järve elustikku“ (lisa 12) leidsid eksperdid, et neile meeldisid tööleht „Veeloomad“ ja tegevus, kus tuli mõõta veetemperatuuri. Eksperdid pöörasid tähelepanu sellele, et ka talvel saab mõõta veetemperatuuri, kui puurida auk jäässe või on kalameeste poolt tehtud jääauk juba olemas. Lisaks saab talvel mõõta jääpaksust. Eksperdid soovitasid lisada ka õhutemperatuuri mõõtmise kõigil aastaegadel. See aitab lastel paremini mõista looduses toimuvaid muutusi ning laps õpib paremini seostama aastaegade vaheldumist ja nendega seotuid muutusi looduses (Laasik et al., 2009). Järelikult õhu- ja veetemperatuuri mõõtmine erinevatel aastaegadel aitab lastel seostada omavahel temperatuuri ja aastaegu.

Kolmandas vaatluspunktis „Lugu sellest, kuidas Tamula järv tekkis“ (lisa 19) toodi välja, et vaatluspunkti asukoht on liikumiseks väga hea ning ühtlasi kiideti õpetajatele pakutud kirjandust. Üks ekspert tõi esile tegevuse, kus lapsed saavad ise muistendeid koostada, sest seda saab edasi arendada ja lasta lastel endil selgitada, kuidas Tamula järv tekkis. Üks ekspert soovitas kasutada rannas leiduvaid kivikesi, oksi ja teisi looduslikke vahendeid sõnade kirjutamiseks. Seega peavad eksperdid oluliseks õppe- ja kasvatustegevuse

valdkondi lõimida, et lastel tekiks neid ümbritsevast maailmast terviklik arusaam, mis aitab neil edaspidises elus toime tulla (Laasik, et al., 2009).

Neljandas vaatluspunktis „Kuidas Kreutzwaldi park endale nime sai?“ (lisa 22) toodi välja, et vaatluspunkti valik on hea, sest see on kergesti kasutatav ja ka lastele teada. Tuttav koht annab lastele võimaluse õppida tundma kodukoha loodust läbi olemasolevate teadmiste (Laasik et al., 2009). Teisest küljest soovitas üks ekspert muuta vaatluspunkti esimene eesmärk „Laps tutvub oma kodukoha loodusega (Kreutzwaldi park)“ eesmärgiks „Laps saab teada, miks on Kreutzwaldi pargil selline nimi“. Töö autor tegi vaatluspunkti eesmärkides vastavad muudatused. Püstitatud eesmärgid peavad olema selged ja lapsekesksed ning eesmärkide saavutamise peavad tagama õppetegevused (Raadik, 2010; Timoštšuk, 2017).

Viiendas vaatluspunktis „Lendame Roosisaare silla juurde“ (lisa 30) soovitasid eksperdid vaatluspunkti lisada lindude toitmise teema, kus saab rääkida lastele, kuidas on õige linde toita ja mida tuleb vältida. See annaks lastele parema ülevaate lindude toitmise teemast. Töö autor võttis arvesse ekspertide poolt tehtud soovitusi ning tegi abimaterjalides mõningad muudatused. Kuna vaatluspunkt on seotud rohkem veelindudega, siis soovitasid eksperdid lisada tegevustesse rahvusliku liikumismängu „Haned-luiged tulge koju“. Antud mäng oli olemas „Soovituslikud mängud ja mängulised tegevused“ nimekirjas ning seega ei hakatud muudatust tööjuhendis tegema.

Ekspertide hinnangud koostatud töölehtede kohta

Järgnevas uurimuse osas esitati ekspertidele seitse väidet töö autori poolt koostatud töölehtede kohta. Hinnanguid analüüsiti kirjeldava statistikaga. Ekspertide hinnangud on välja toodud tabelis 5.

Tabel 5. *Ekspertide hinnangud laste töölehtedele*

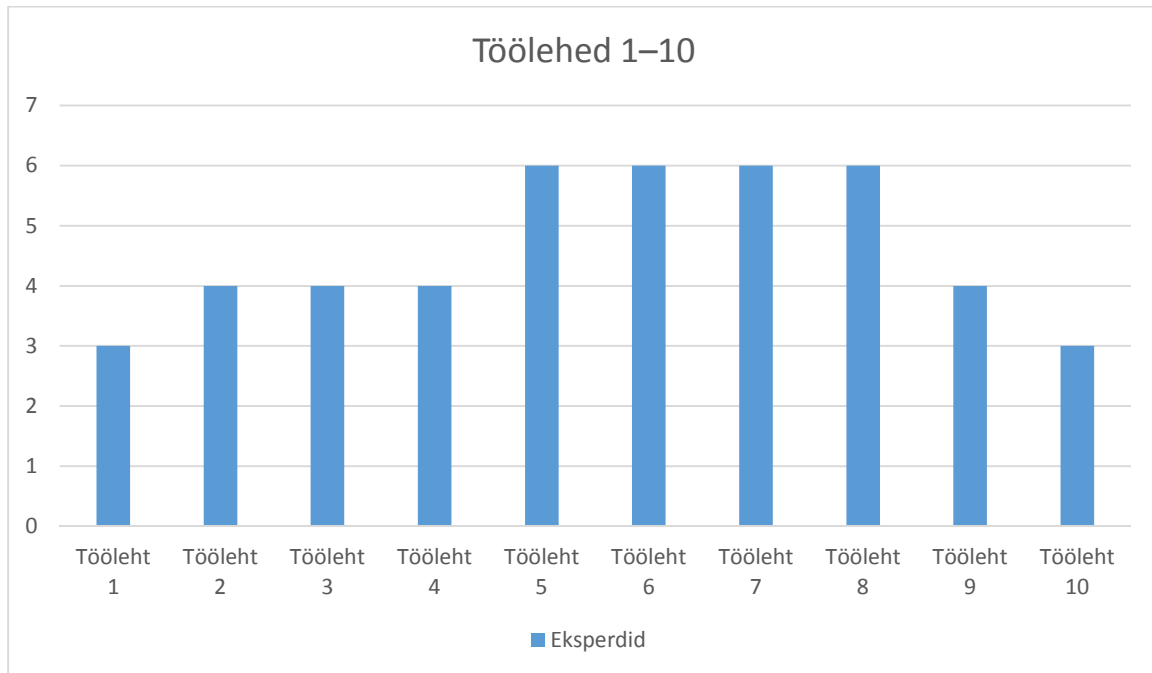
Väited töölehtede kohta	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Töölehed on „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“ (2011) kooskõlas.				3	3
Töölehtedel olevad ülesanded on lõimitud vaatluspunktidega.				2	4
Töölehed on eakohased 5-7aastastele lastele.			1	2	3
Töölehed aitavad kinnistada vaatluspunktis õpitut.				2	4
Töölehed suunavad last tegutsema iseseisvalt.			1	3	2
Töölehed suurendavad lapses huvi ümbritseva keskkonna uurimiseks.			3	1	2
Töölehed suurendavad lapses huvi ümbritsevat keskkonda märkama.		1	2	1	2

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemissagedust.

Ekspertide hinnangud (tabel 5) laste töölehtedele jäid vahemikku „pigem ei“ kuni „kindlasti“. „Pigem ei“ ja „nii ja naa“ vastati väidetele: töölehed on eakohased, suunavad last iseseisvalt tegutsema, tekitavad lapses huvi ümbritsevat keskkonda rohkem uurima ja tähelepanu pöörama. Siit võib järeldada, et töölehtede täitmisel võivad lapsed vajada rohkem abi ja suunamist. Lapsed õpivad ümbritsevat keskkonda vahetute kogemuste kaudu (Brügge et al., 2008; Nedovic, & Morrissey, 2013). Kogemused aitavad kujundada laste väärtushinnanguid ja jõuda elutõdedeni (Norman, 2005). Lisaks on Lipping (2008) välja toonud, et õpperada tegevused peavad olema lastele huviäratavad ning jõukohased. Ülejäänud väidetele vastasid eksperdid „pigem jah“ ja „kindlasti“. Ekspertide hinnangul on laste töölehed lõimitud vaatluspunktidega, aitavad kinnistada õpitut ning on kooskõlas Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga (2011). Ekspertide hinnang on sarnane Raadiku (2010) arvamusega, kes peab oluliseks saadud teadmiste kordamise ja kinnistamise õppetegevuses.

Ekspertide arvamused ja ettepanekud töölehtede kohta

Uurimuse viimases osas paluti ekspertidel tõmmata ring ümber töölehtede numbritele, mis on sisult arusaadavad. Ekspertide hinnangud, mida analüüsiti kirjeldava statistikaga, on välja toodud joonistel 1–3. Lisaks paluti ekspertidel kirjutada, mida nad tooksid koostatud töölehtede juures esile ning kirjutada soovitusi töölehtede kohta. Ekspertide ettepanekuid analüüsiti kodeerimise teel.

Joonis 1. *Ekspertide hinnang töölehtedele 1–10*

Märkus. Esinemissagedus näitab, kui mitu eksperti leidsid, et töölehed on sisult arusaadavad.

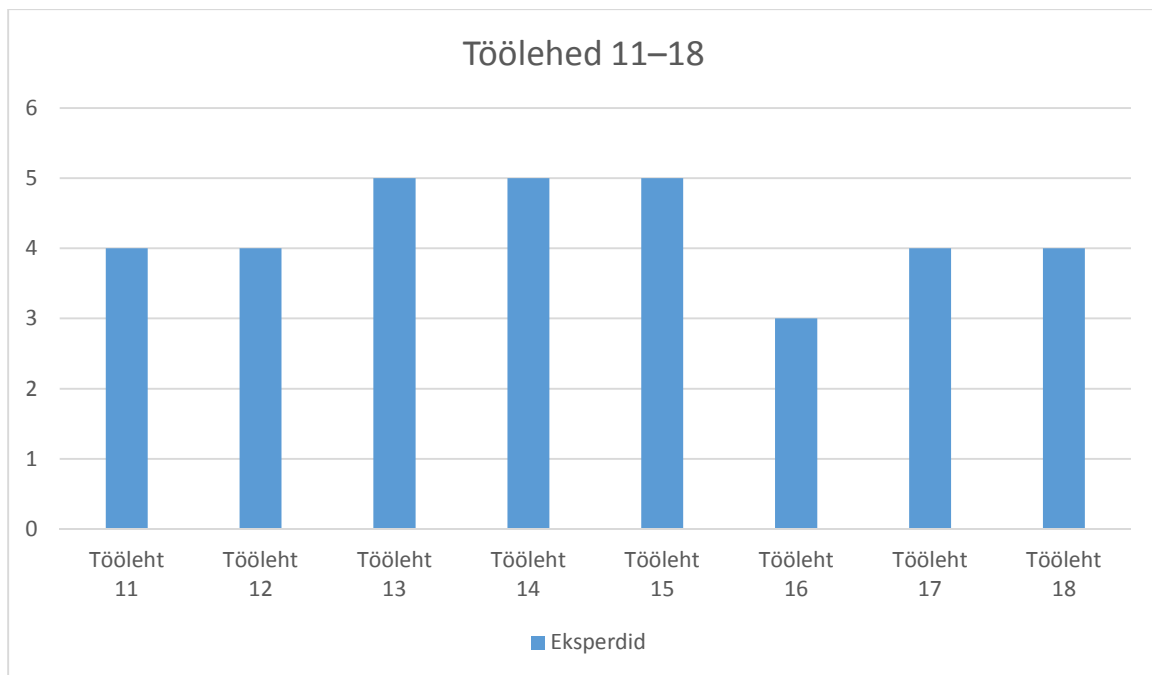
Töölehtede 1–4 (lisa 2–5) puhul toodi esile, et töölehed on lastele lihtsad ja arusaadavad. Erinevad tegevused õpperajal peavad olema laste arengust lähtuvad ja neile jõukohased (Lipping, 2008). Esimese töölehe juures tegi üks ekspert ettepaneku alustada töölehte sügisega ning töölehel võiks olla koht lapse nimele. Üks ekspert tõi välja, et töölehtedel 1–4 võiks olla aastaaega iseloomustavad pildid. Kuna enamik eksperte arvas, et töölehed 1–4 on lihtsad ja arusaadavad, siis lisas autor soovitusena aastaaegu iseloomustavate piltide vaatlemise. Üks ekspert soovitas panna töölehed 1–4 ühele paberile või lisada soovitus need töölehed liimida ühele paberile, et tuleks paremini välja aastaegade erinevus. Töö autor kirjutas õpetaja tööjuhendisse vastava soovituse. Lisaks on välja toonud, et 5-7-aastased lapsed oskavad iseloomustada aastaaegu (Laasik et al., 2009). Järelikult aitab töölehtede 1-4 liimimine ühele paberile lastel paremini välja tuua aastaegade iseloomulikke tunnuseid ning aastaaegu omavahel võrrelda.

Ekspertid pidasid töölehti 5–8 (lisa 6–9) arusaadavaks, mistõttu töölehti ei muudetud. Üks ekspert tõi välja, et kuna ilmavaatluseks ei pea minema ilmtingimata õpperajale, saab töölehti 5–8 kasutada ka lasteasutuses. Töölehe 9 (lisa 10) juures suunati tähelepanu sellele, et koolieelikud ehk 6–7-aastased lapsed saavad ise puu osade nimetuste kirjutamisega hakkama, kui õpetaja kirjutab nimetused ette. Seega on võimalik koolieelikutega teha kirja eelharjutusi.

Teisalt toodi esile, et kõik 5–6aastased lapsed ei pruugi osata lugeda töölehel olevaid puuosade nimetusi. Laasik jt (2009) on välja toonud, et 5–6aastane laps alles hakkab õppima 1–2silbiliste häälikuühenditeta ja täishäälikutega sõnade häälimist, mistõttu tegi töö autor muudatused töölehel.

Kaks eksperti soovitasid töölehel 10 (lisa 11) muuta pealkiri „Puuvaatlus“ pealkirjaks „Puukoore vaatlus“. Samuti soovitati üle vaadata töölehe ülesanne. Nimelt soovitati puukoort joonistada rasvakriitidega, mis on lastele lihtsam kui värvipliatsitega joonistamine. Töö autor tegi paranduse töölehe pealkirjas, et viia pealkiri ja ülesanne vastavusse. Lisaks tegi autor töölehe ülesandes paranduse, et muuta ülesanne lihtsamaks 5-7aastasele lastele. Õpperaja tegevused, sh töölehtede täitmine, peavad lastele olema jõukohased ja arusaadavad (Lipping, 2008).

Joonis 2. Ekspertide hinnang töölehtedele 11–18

Märkus. Esinemissagedus näitab, kui mitu eksperti leidsid, et töölehed on sisult arusaadavad.

Töölehti 11–14 (lisa 13–16) kiideti, sest need on termomeetri õpetamiseks väga head. Teisest küljest soovitati, et pluss- ja miinuskraadid võiksid olla kuidagi eraldatud. Üks ekspert soovitas teha plusskraadid punasega ja miinuskraadid sinisega. Laasik jt (2009) toovad välja, et erinevad uurimused ja katsed, kus kasutatakse erinevaid vahendeid (näiteks luup, termomeeter, mikroskoop) arendavad lapsi. Termomeetri lähemalt tundma õppimine aitab

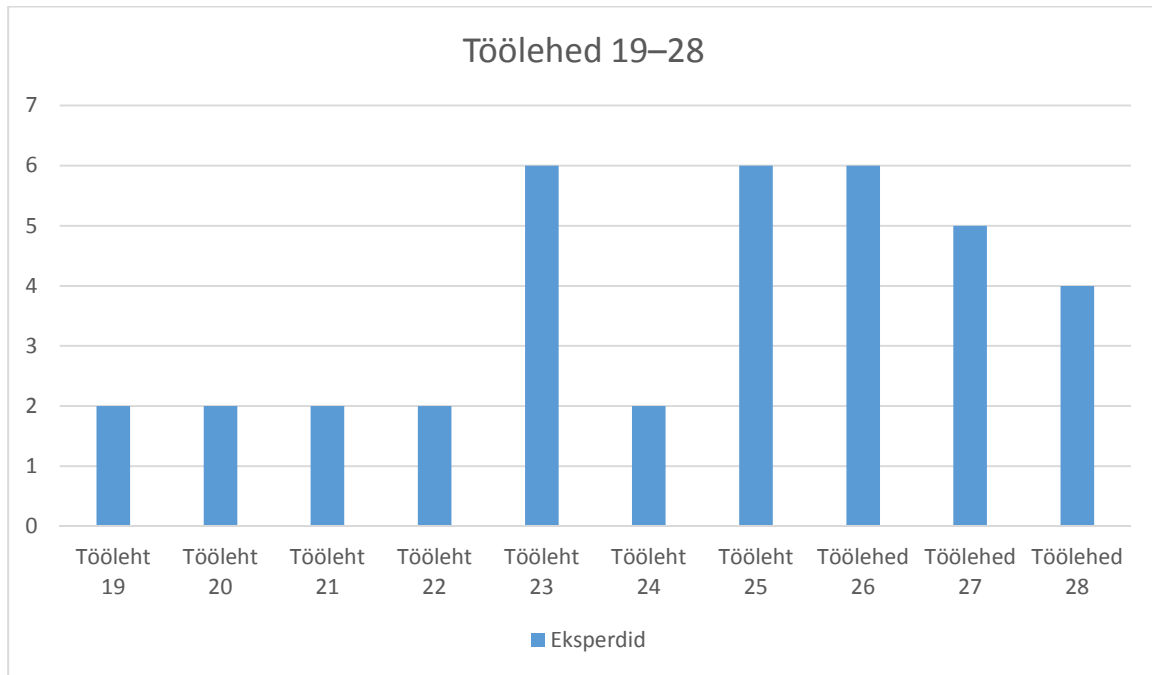
lastel paremini mõista termomeetrit ja selle olulisusest igapäevaelus (Timoštšuk, 2017). Töö autor lähtus ekspertide arvamusest ning tegi termomeetri pildid muudatused, kus plusskraadid on punased ning miinuskraadid on sinised.

Tööleht 15 meeldis ekspertidele, kuid toodi välja soovitus tööjuhendi täpsemaks ja lastepärasemaks sõnastamiseks. Nimelt soovitati tööjuhend „Värvi loomad, keda nägid järve vees“ muuta järgmiseks: „Värvi need elusolendid, keda nägid järve vees“. Seega on oluline jälgida õpetamisel õige sõnavara kasutamist, et lastel tekiksid tõesed arusaamad ümbritsevast keskkonnast (Timoštšuk, 2005). Töö autor tegi töölehe juhendis soovitatud muudatuse.

Töölehe 16 (lisa 19) ülesanded soovitati panna vastupidisesse järjekorda, et lastel oleks piltidest lihtsam aru saada. Täiskasvanu peab lastele pakkuma eakohaseid materjale ja vahendeid (Saarsoo, 2010). Lisaks soovitati töölehele lisada kaldataim pilliroog, mis on Tamula järvele iseloomulik. Lähtuvalt ekspertide soovitustest vahetas autor ära töölehe ülesannete järjekorra ning lisas töölehele pilliroo.

Ekspertid hindasid töölehe 17 (lisa 20) põnevaks. Kaks eksperti tõid välja, et labürindi alguses võiks olla seisev kalamees ning soovitasid asendada töölehe pealkirja „Tee Tamula järveni“ pealkirjaga „Veetee Tamula järveni“. Töö autor tegi muudatuse töölehe pealkirjas, et pealkiri ja töölehe sisu läheksid omavahel paremini kokku.

Ekspertid tõid töölehel 18 (lisa 21) välja, et ülesanne on hea kala kehaosade õppimiseks. Üks ekspert tõi märkusena välja, et tööleht sobib 6–7aastastele lastele. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2011) on välja toodud, et 6–7aastane laps veerib kokku 1–2silbilisi sõnu ja tunneb tähti, mistõttu on antud tööleht eakohasem lapsele vanuses 6–7aastat. Lisaks toodi välja, et töölehel olev kala võiks olla suurem, et laps saaks selle hiljem ära värvida. Vastavalt eksperdi soovitusele muutis töö autor töölehel oleva kala suuremaks.

Joonis 3. *Ekspertide hinnang töölehtedele 19–28*

Märkus. Esinemissagedus näitab, kui mitu eksperti leidsid, et töölehed on sisult arusaadavad.

Töölehtedele 19–22 (lisa 23–26) andsid eksperdid tagasisidet, et puu on joonistatud kohmakalt, millega on töö autor nõus. Üks ekspert soovitas lasta lastel ise puu joonistada. Samuti soovitati anda vihje töölehtede liimimiseks ühele paberile, et tuleks välja aastaegade erinevus. Lisaks annab see võimaluse lapsel ise võrrelda aastaagu (Laasik, et al., 2009). Töö autor võttis arvesse ekspertide soovitusi ja muutis töölehe juhendit ning lisas õpetaja tööjuhendisse soovitusi töölehtede liimimiseks ühele paberile.

Ekspersedid hindasid töölehte 23 (lisa 27) arusaadavaks ning sellest lähtuvalt ei tehtud töölehel muudatusi. Üks ekspert soovitas töölehte 24 (lisa 28) juures panna antud tööleht kokku töölehtedega 19–22, sest see on eelmiste töölehtedega sarnane. Sellest lähtuvalt lisas töö autor töölehtedele 19–22 töölehel 24 oleva ülesandega sarnase ülesande.

Töölehte 25 (lisa 29) pidasid eksperdid töölehe arusaadavaks ning töölehele muudatusi ei tehtud. Ekspersedid pidasid töölehte 26 (lisa 30) arusaadavaks, kuid üks ekspert soovitas, et tähti võib lindude nimedes olla veel rohkem puudu ning ka veelindude kohta võiks olla selline tööleht. Kuna tähelepanekud olid head, siis autor tegi töölehel olevate lindude nimedes vastavad muudatused ning lisas viiendasse vaatluspunkti sarnase töölehte 29 (lisa 34) veekogu ääres elavate lindude kohta.

Töölehtedele 27–28 (lisad 32–33) soovitati lisada ülesanne „Värvi linnud“, sest töölehtedel olevad linnud olid must-valged. Ekspertid soovitasid lisada töölehtedele veel linde nagu lauk, harakas, linavästri, kuldnokk ja koduvarblane ning lisada piltide alla õiged lindude nimetused. Looduskeskkonna tundma õppimisel on oluline õige ja eakohase sõnavara kasutamine, et lastel ei tekiks väärarusaamu ümbritsevast keskkonnast (Timoštšuk, 2005). Selleks, et lapsed teaksid lindude õiged nimesid, tuleb lastele õiged lindude nimesid ka õpetada. Töö autor tegi abimaterjalides muudatused ekspertide poolt tehtud soovitude alusel.

Kokkuvõtteks. Töö eesmärgiks oli luua Võru lasteaedadele vaatluspunktidega õppe- ja muistendirada 5–7aastastele lastele, koostada soovituslik õppematerjal, mis sisaldab tööjuhendeid õpetajale ja töölehti lastele, saada hinnang ekspertidelt ning teha ekspertide poolt pakutud muudatused õppematerjalides. Ekspertidelt saadud tagasiside alusel võib järeldada, et koostatud Tamula järve õppe- ja muistendirada Võru lasteaedade on sobilik 5–7aastastele lastele kodukoha looduse tundmaõppimiseks.

Ekspertid leidsid, et vaatluspunktide tegevused on mitmekesised ja eakohased ning abimaterjalid on sobilikud 5–7aastastele lastele. Lisaks andsid ekspertid soovitusi abimaterjali täiendamiseks ja muutmiseks. Ekspertidelt saadud soovitude alusel tehti õppematerjalides muudatused ja täiendused.

Bakalaureusetöö praktiliseks väärtuseks on Võru Tamula järve õppe- ja muistendiraja õppematerjalid, mida saavad kasutada kõik Võru lasteaiad õppekasvatustööks 5–7aastaste lastega. Õppematerjale saavad kasutada õpetajad, kes soovivad saada huvitavaid mõtteid õppekäikude läbiviimiseks.

Autori hinnangul on töö oluliseks piiranguks ühe mõõtevahendi kasutamine, mis vähendab uurimuse usaldusväarsust. Lisaks on töö piiranguks see, et autor ei viinud 5–7aastaste lastega õpperajal ise tegevusi läbi. Samuti võib piiranguks olla see, et õppematerjali ja küsimustikku enne ekspertide kätte andmist ei testitud.

Tänuõnad

Soovin tänada oma bakalaureusetöö juhendajaid Marianne Olbreid ja Age Salot. Lisaks tänan kõiki uurimuses osalenud õpetajaid, kes panustasid oma aega töö valmimisse.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

22.05.2018

Kasutatud kirjandus

- Ahi, B., Yaya, D., & Ozsoy, S. (2014). The Concept of Environment in Folktales from Different Cultures: Analysis of Content and Visuals. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 4(1), 1–17.
- Aktepe, V. (2015). Implementation fo a Performance Task for Developing the Value of Love of Nature. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(3), 771–786.
- F, H. (2013). *Linnamäe õpperada Otepää lasteaiale*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Berg, S. (2015). Children's Activity Levels in Different Playground Environments: An Observational Study in Four Canadian Preschools. *Early Childhood Education Journal*, 43(4), 281–287.
- Brügge, M., Glantz, M. & Sandell, K. (2008). *Õuesõpe*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Eilart, J. (1986). Looduse õpperajad, nende sisu ja planeerimise põhimõtted. J. Eilart (Koost), *Looduse õpperajad* (lk 7–30). Tallinn: Valgus.
- Fjørtoft, I. (2001). The Natural Environment as a Playground for Children: The Impact of Outdoor Play Activities in Pre-Primary School Children. *Early Childhood Education Journal*, 29(2), 111–117.
- Grahn, P. (2009). Laps ja loodus. L. O. Dahlgren, S. Sjölander, J. P. Strid, & A. Szczepanski (Toim), *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiumbrusest saab õpiõu* (lk 65–126). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Kalamees, K., & Kont, H. (2006). *Aastaajad õpperajal: juhendid looduse vaatlemiseks*. Tartu: Tartumaa Keskkonnateenistus.
- Kiewra, C., & Veselack, E. (2016). Playing with Nature: Supporting Preschoolers' Creativity in Natural Outdoor Classrooms. *The International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 4(1), 70–95.
- Kikas, E. (2008). Tunnetusprotsesside areng. *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 19–38). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kos, M., & Jerman, J. (2013). Provisions for outdoor play and learning in Slovene preschools. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 13(3), 189–205.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava* (2011). *Riigi Teataja I 2008*, 23, 152. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917?leiaKehtiv>.

- Krusten, R., Kumberg, K., Müürsepp, M., Niitra, M., Ojala, H., Palm, J., Reidolv, M., & Tarrend, A. (2006). *Lastekirjanduse sõnastik*. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.
- Käis, J. (1996). *Kooli-raamat*. Tartu: Ilmamaa.
- Kuhu minna?* (s.a.). Külastatud aadressil <https://bit.ly/2IQdrRv>.
- Laasik, T., Liivik, M., Täht, M.-E. & Varava, L. (2009). Valdkond „Mina ja keskkond“. Kulderknup, E. (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 7–25). Tartu: Kirjastus Studium.
- Laugaste, E. (1986). *Eesti rahvaluule*. Tallinn: Valgus.
- Liivaoja, M. (2015). *Õppe- ja muinasjuturada Võru lasteaiale Punamütsike kui vahend õppekasvatustööks 5-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Lipping, H. (2008). Looduse õpperada kui ökoloogilise kasvatuse vahend. L. Tuuling (Koost), *Lapsevanem ja õpetaja lapse arengu toetajana – mõtteid lapsevanemale ja õpetajale* (lk 80–88). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Männamaa, M., & Marats, I. (2009). Lapse üldoskuste areng. E. Kulderknup (Koost), *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 5–43). Tartu: Studium.
- Müürsepp, M. (2001). *Rahvaluule ja üldõpetus*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus
- Müürsepp, M. (2010). Väärtuste kujundamine keele ja kõne õpetamise ja lastekirjanduse kaudu. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas: Väärtuskasvatus lasteaia* (lk 27–42). Tartu: Pakett.
- Nedovic, S., & Morrissey, A.-M. (2013). Calm active and focused: Children's responses to an organic outdoor learning environment. *Learning Environments Research* 26(2), 281–295.
- Norman, M. (2005). Loodushoid saab alguse varasest lapsepõlvest. A. Kons (Toim), *Kaasaegsed meetodeid lasteaia õppe- ja kasvatustöös. Tea ja Toimeta nr 28* (lk 11–17). Tallinn: Ilo.
- Pavlenko, K. (2014). *Õpperada Tartu lasteaiale Lotte kui vahend õppekasvatustööks 5-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Peterson, T. (2009). Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse korraldamine. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus* (lk 16–27). Tartu: Studium.
- Raadik, S. (2010). Õuesõpe – eluliselt oluline õppimisviis. G. Sooserv (Koost), *Loodusvaatlused. Tea ja Toimeta nr 39* (lk 5–13). Tallinn: TEA Kirjastus.

- Saarsoo, G.-A. (2013). *Aastaaegade võlu meisterdamisel: pori, lumi, liiv*. Tartu: Atlex.
- Scön, E. (2009). Rahvausund ja maastik. L. O. Dahlgren, S. Sjölander, J. P. Strid, & A. Szczepanski (Toim), *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu* (lk 189–222). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Szczepanski, A. (2009). *Õuekeskkond- õpikeskkondade rohke võimas klassituba*. L. O.
- Tavinof, M. (2012). *Ropka pargi õpperada – Ristikheina lasteaias 2-7aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Timoštšuk, I. (2005). *Loodusõpetus alushariduses*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Timoštšuk, I. (2010). Looduskeskkonnaga seotud väärtused ja nende kujundamine koolieelses eas. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas: Väärtuskasvatust lasteaias* (lk 57–62). Tartu: Pakett.
- Timoštšuk, I. (2017). Looduskeskkonna tundmaõppimine. K. Nugin, & T. Õun (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 234-246). Tartu: Atlex.
- Tuuling, L. (2017). Õuesõppe rakendamine lasteaias. K. Nugin, & T. Õun (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 115-152). Tartu: Atlex.
- Valk, Ü. (2015). Kui muistendist saab fiktsioon. *Keel ja kirjandus*, 8-9. Külastatud aadressil <http://kjk.eki.ee/ee/issues/2015/8-9/681>.
- Vijard, K. (2017). *Õpperada "okkakõ juusk müüda külä" kui õppevahend Puiga lasteaias siilike 6-7aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Waite, S. (2010). Losing our way? The downward path for outdoor learning for children aged 2–11 years. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 10(2), 111–126.
- Willoughby, M. (2014). *Outdoor Play Matters: The Benefits of Outdoor Play for Young Children*. Ireland: Barnado's.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Yildirim, G., & Akamca, Ö. G. (2017). The effect of outdoor learning activities on the development of preschool children. *South African Journal of Education* 37(2), 1–10.

Lisamaterjalide koostamisel kasutatud kirjandus

- Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. (2008). *Õuesõpe*. Tallinn: Ilo.
- Dada AD (2011). *100 mängu õues ja toas: tegevuskaardid*. Tartu: Dada AD.
- EJA (s.a.). *Võru. Juudi Park*. Külastatud aadressil http://eja.pri.ee/Places/juudi_park_ee.html.

- Eesti Kirjandusmuuseum (s.a.). *Kreutzwald Võrus. Valgustajalikult mitmekülgne eneseteostus, kujunemine eesti rahva Lauluisaks (1833–1877)*. Külastatud aadressil http://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=13&table=Events.
- Hiiemäe, M. (2016). *Väike linnuraamat rahvapärимusest*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.
- Hurt, M. (2010). Alade üldiseloomustus. M. Hurt (Koost), *Tamula järve ja Vagula järve hoiualade kaitsekorralduskava aastateks 2011–2020* (lk 5–11). Külastatud aadressil https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/tamula_vagula_ha_kkk_2011_2020.pdf.
- Kalad* (2018). Külastatud aadressil <http://kalad.loodus.ee/>.
- Kalamees, K., & Tamm, A. (2007). *Vee-elustiku mapp*. Tartu: Tartu Ülikooli loodusmuuseum. Külastatud aadressil <http://www.natmuseum.ut.ee/sites/loodusmuuseum/files/pildid/Vee-elustiku%20mapp.pdf>.
- Kalamees-Pani, K., Runnel, V., & Tartu Ülikool (2013). *Lindude elupaigad: õppekogumik. Tartu: Eesti Loodusfoto*. Külastatud aadressil <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/17094>.
- Kaljuste, A. (2007). *Neli aastaega looduses ja lapse tegemistes*. Tartu: Studium.
- Kiis, S., & Olt, M. (2001). *Mudilaste töövihik I. Mihkclipäevast jõuludeni*. Imavere: Shalom.
- Kiis, S., & Olt, M. (2001). *Mudilaste töövihik II. Uuest aastast suveni*. Imavere: Shalom.
- Krusten, R. (2010). *Eesti muistendite kuldraamat*. Tallinn: Tea.
- Kukk, T. (2009). *Eesti taimede kukeaabits*. (3., parandatud ja täiendatud trükk). Tallinn: Varrak.
- Kõiva, M., Vesik, S., Kajak, S., Kärblane, E.-K., Sarv, K., Kaaber, A., Vahtramäe, E., Kalda, M., & Krikmann, L. (s.a.). *Lõuna-Eesti pärimuse portaal. Rõuge pärimus. Vanad jutud ja müütiline ajalugu*. Külastatud aadressil http://www.folklore.ee/lepp/rouge/?sel_id=2.
- Laugaste, E. (1986). *Eesti rahvaluule*. (3., parandatud ja täiendatud trükk). Tallinn: Valgus.
- Linnumääraja* (2018). Külastatud aadressil <http://linnud.loodus.ee/>.
- Mägi, E. (2010). *101 Eesti lindu*. Tallinn: Varrak.
- Müürsepp, M. (2001). *Rahvaluule ja üldõpetus*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus

- Naudi, E., Rist, R., Alus, E., Liis, A. (2010). *Õpime rõõmuga: Praktilisi harjutusi lapse keele, loovuse ja fantaasia arendamiseks*. Tallinn: Eesti Ajalehed.
- Naudi, E., Rist, R., Alus, E. & Liis, A. (2011). *Õpime rõõmuga matemaatikat: Praktilisi harjutusi lapse loogilise mõtlemise, loovuse, arvutamisoskuse arendamiseks*. Tallinn: Maurus.
- Nõmme, A., & Joost, K. (Koost). (2007). *Looduse sõbra töövihik*. (2. trükk). Tartu: Eestimaa Looduse Fond.
- Nõmm, A. & Joost, K. (2009). *Neid linde me tunneme: õppematerjal lindudest*. Tartu: Eestimaa Looduse Fond.
- Puhka Eestis (s.a.). *Tamula muinasasula koht Roosisaarel*. Külastatud aadressil <https://www.puhkaeestis.ee/et/tamula-muinasasula-koht-roosisaarel>.
- Puhka Eestis (s.a.). *Roosisaare sild*. Külastatud aadressil <https://www.puhkaeestis.ee/et/roosisaare-sild-1>.
- Puude ja põõsaste liigimääraja* (2018). Külastatud aadressil <http://puud.loodus.ee/>.
- Põldaru, A. (2002). *Lasteaia loodusõpetus*. Imavere: Shalom.
- Põldaru, A., & Merusk, M. (2012). *Mina õpin õues*. Rakvere: Shalom.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Raudsepp, I. (2011). *Paberlinnud. 14 Eesti linnu pabermudelid*. Tallinn: Koolibri.
- Relve, H. (1998). *Puude juurde. Puud ja põõsad looduses, pärimustes ja nüüdses kasutuses*. Tartu: Eesti Loodusfoto.
- Rupp, R. (2002). *Kõik, mida te lindudest veel ei tea. Müüdid ja legendid, teadus ja loodus, lihtsad kodused töökavad*. Tallinn: Odamees.
- Saarsoo, G.-A. (2013). *Aastaaegade võlu meisterdamisel: pori, lumi, liiv*. Tartu: Atlex.
- Saimre, T. (2009). *Mõistatused, vanasõnad, kõnekäänud*. Tallinn: Ilo.
- Sirp, J., Tammiste, H., Torstenberg, M., Aoveer, S., Savinskaja, J., & Tankler, M. (2013). *Õpime rõõmuga loodust tundma. Praktilisi harjutusi lapse loogilise mõtlemise, loovuse ja loodusetundmise arendamiseks*. Tartu: Atlex.
- Spitz, K., & Männik, M.-L. (2016). *Loovkaardid Märka Loodust*. Tallinn: Hõp Island.
- Toomingas, S., & Vill, S.-V. (2014). *Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat*. Tallinn: Tea.
- TÜ loodusmuuseum (2016). *Loodusheli – linnud*. Külastatud aadressil <http://loodusheli.ee/ET/loomaliigid/linnud/>.
- Õistaimed* (2018). Külastatud aadressil <http://taimed.loodus.ee/>.

Lisad

Lisade sisukord

Lisa 1. Esimene vaatluspunkt „Juudi pargi saladus“

Lisa 2. TÖÖLEHT 1. ÕPPEKÄIK SÜGISEL

Lisa 3. TÖÖLEHT 2. ÕPPEKÄIK TALVEL

Lisa 4. TÖÖLEHT 3. ÕPPEKÄIK KEVADEL

Lisa 5. TÖÖLEHT 4. ÕPPEKÄIK SUVEL

Lisa 6. TÖÖLEHT 5. ILMAVAATLUS KEVADEL

Lisa 7. TÖÖLEHT 6. ILMAVAATLUS SÜGISEL

Lisa 8. TÖÖLEHT 7. ILMAVAATLUS TALVEL

Lisa 9. TÖÖLEHT 8. ILMAVAATLUS SUVEL

Lisa 10. TÖÖLEHT 9. REMMELGAS

Lisa 11. TÖÖLEHT 10. PUUKOORE VAATLUS

Lisa 12. Teine vaatluspunkt „Kes elab järve sees?“

Lisa 13. TÖÖLEHT 11. ÕHU- JA VEETEMPERATUUR TALVEL

Lisa 14. TÖÖLEHT 13. ÕHU- JA VEETEMPERATUUR KEVADEL

Lisa 15. TÖÖLEHT 14. ÕHU- JA VEETEMPERATUUR SUVEL

Lisa 16. TÖÖLEHT 15. ÕHU- JA VEETEMPERATUUR SÜGISEL

Lisa 17. TÖÖLEHT 16. VEELOOMAD

Lisa 18. TÖÖLEHT 17. KALDATAIMED

Lisa 19. Kolmas vaatluspunkt „Lugu sellest, kuidas Tamula järv tekkis“

Lisa 20. TÖÖLEHT 18. VEETEE TAMULA JÄRVENI

Lisa 21. TÖÖLEHT 19. KALA KEHAOSAD

Lisa 22. Neljas vaatluspunkt „Kreutzwaldi park“

Lisa 23. TÖÖLEHT 20. LEHTPUU SÜGISEL

Lisa 24. TÖÖLEHT 21. LEHTPUU TALVEL

Lisa 25. TÖÖLEHT 22. LEHTPUU KEVADEL

Lisa 26. TÖÖLEHT 23. LEHTPUU SUVEL

Lisa 27. TÖÖLEHT 24. MIDA SA NÄGID?

Lisa 28. TÖÖLEHT 25. PUUD PARGIS

Lisa 29. TÖÖLEHT 26. LINNUD

Lisa 30. Viies vaatluspunkt „Kohtume Roosisaare silla juures“

Lisa 31. TÖÖLEHT 27. LINNUVAATLUS

Lisa 32. TÖÖLEHT 28. RÄNDLINNUD

Lisa 33. TÖÖLEHT 29. LINNUD JÄRVE ÄÄRES

Lisa 34. TÖÖLEHT 30. MIDA LINNUD TALVEL SÖÖVAD?

Lisa 35. Küsimustik ekspertidele

Esimene vaatluspunkt „Juudi pargi saladus“

Juhend õpetajale

ÕPPETEGEVUSE EESMÄRGID VAATLUSPUNKTIS:

- laps oskab nimetada Juudi pargi puid (paju), neid kirjeldada ja võrrelda eritunnuste alusel (ümbermõõt, värvus);
- laps mõõdab tüve ümbermõõtu kokkulepitud mõõtevahendiga;
- laps õpib seostama muutusi looduses aastaegade vaheldumisega;
- laps arutleb kuuldud muistendi, loo või mõistatuse üle.

VAATLUSPUNKTI KIRJELDUS

Vaatluspunkt asub Juudi pargis oleval suurel muruplatsil. Pargis on palju hõbepajusid, mida lapsed saavad vaadelda erinevatel aastaegadel – uurida puukoort luubiga, mõõta puu ümbermõõtu kokkulepitud mõõtevahenditega ning võrrelda tulemusi teistega. Saab korjata kaasa puulehti ning hiljem teha puulehetrücki. Õpperajal saab nähtud taimi pildistada, hiljem neid määrata, täita erinevaid töölehti ning koostada õpimapi. Lapsed saavad kuulda muistendeid, mõistatusi, rahvapärimuslikke jutte puudest ja lindudest ning tutvuda lähemalt pargiga. Oluline on lastele selgitada, et muistendid ja erinevad rahvapärimuslikud jutud pole tõestisündinud lood ning päris elus käivad asjad teistmoodi. Valikulisena saab aastaegade käsitlemisel kasutada Kaljuste (2007) pildimappi „Neli aastaega looduses ja lapse tegemistes“, mis aitab lastel paremini täita töölehti 1–4. Soovitav on töölehed 1–4 liimida ühele suurele paberile, et tuleks esile aastaegade erinevus ja lapse areng.

ABIKS VAATLEMISEL:

- Kaljuste, A. (2007). *Neli aastaega looduses ja lapse tegemistes*. Tartu: Studium.
- Kukk, T. (2009). *Eesti taimede kukeaubits*. (3., parandatud ja täiendatud trükk). Tallinn: Varrak.
- *Linumääraja* (2018). Külastatud aadressil <http://linnud.loodus.ee/>.
- *Puude ja põõsaste liigimääraja* (2018). Külastatud aadressil <http://puud.loodus.ee/>.
- Kalamees-Pani, K., Runnel, V., & Tartu Ülikool (2013). *Lindude elupaigad: õppekogumik*. Tartu: Eesti Loodusfoto. Külastatud aadressil <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/17094>.

SOOVITUSLIKUD ÜLESANDED LASTELE:

- kuula tähelepanelikult lugu, kuidas Juudi park endale nime sai. Arutle selle üle, miks Juudi park sai sellise nime. Mis sa arvad, kui vana Juudi park on?;
- vaatle, milliseid puid sa pargis näed. Kui vanad need puud võivad olla? Kirjelda ühte puud (millised on puu lehed, millised on puu õied/viljad, milline on puu võra, milline on puu tüvi);
- uuri erinevaid puid luubiga. Kirjelda, milliseid värve sa seal näed. Kirjelda, millised taimed seal kasvavad. Kas sa näed seal ka loomi? Kirjelda. Joonista, mida sa näed puu tüvel; näita teistele, mida sa puu koore peal nägid; võrdle pilti teistega;
- mõõda kokkulepitud mõõtevahendiga (nt nööri) tüve ümbermõõtu. Võrdle saadud mõõtmistulemusi teiste lastega;
- pildista pargis olevaid erinevaid puid ja põõsaid; valmista lasteaias pargis tehtud piltidest puu mapp;
- joonista remmelgas. Kirjuta juurde kuupäev ja oma nimi. Lisa joonistus puu mappi.

SOOVITUSLIK LUGEMINE ÕPETAJALE TAUSTAINFOKS:

- EJA (s.a.). *Võru. Juudi Park*. Külastatud aadressil http://eja.pri.ee/Places/juudi_park_ee.html.

„Puude juurde. Puud ja põõsad looduses, pärimustes ja nüüdses kasutuses“ (Relve, 1998):

- „Pajud“, lk 123–132.

SOOVITUSLIKUD MÕISTATUSED, RAHVAPÄRIMUSLIKUD LÜHIJUTUD JA MUISTENDID ÕPETAJATELE:

Rahvapärимuslikud lühijutud:

„Väike linnuraamat rahvapärимusest“ (Hiemäe, 2016):

- „Hallvares“, lk 32–41;
- „Harakas“, lk 47–50;
- „Kaelustuvi“, lk 59–61;
- „Kodutuvi“, lk 82–83;
- „Kuldnohk“, lk 84–87;

- „Laululuik“, lk 105–108;
- „Leevike“, lk 111–112;
- „Ronk (kaaren)“, lk 154–160;
- „Rähn“, lk 124–127;
- „Rasvatihane“, lk 150–151;
- „Varblane“, lk 202–204.

Mõistatused:

„Õpime rõõmuga. Praktilisi harjutusi lapse keele, loovuse ja fantaasia arendamiseks“

(Naudi, Rist, Alus, & Liis, 2010):

- „Kiigub-liigub, aga paigast ei saa? (Puu)“, lk 43.

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014):

- „Suvel haljas, talvel paljas? (Lehtpuu)“, lk 67;
- „Suvel kuub tal roheline, saabub sügis – sünnib ime, kuub nüüd päris kirjuks läheb, kirjult seda kannab vähe, varsti viskab selle maha, talvel paljalt olla tahab? (Lehtpuu)“, lk 67;
- „Kevadel rõõmustab, suvel jahutab, sügisel toidab, sügisel toidab, talvel soojendab? (Puu)“, lk 67;
- „Mees istub tee ääres, valge kübar peas? (Puukänd ja lumi peal)“, lk 68;
- „Mees istub metsas, igal talvel uus kübar peas? (Puukänd)“, lk 68;
- „Mees metsas, valge kübar peas? (Puukänd)“, lk 68;
- „Missugusel puul ei ole okkaid? (Lehtpuul, riidepuul)“, lk 68;
- „Missugune koor ei laula? (Puukoor)“, lk 68;
- „Missugust lehte ei saa lugeda? (Puulehte)“, lk 68;
- „Kõrgem kui kirik, madalam kui regi, mustem kui süsi, valgeim kui lumi? (Harakas)“, lk 75;
- „Mustem kui süsi, valgeim kui lumi, möirgab kui härg? (Harakas)“, lk 75;
- „Kes raiub puid ilma kirveta? (Rähn)“, lk 75;
- „Mees elab metsas, raiub ilma kirveta? (Rähn)“, lk 75;
- „Must mees, kuldne suu, kodupaigale ta truu, istub maja katusel, trillerdab kui hõbekell? (Kuldnokk)“, lk 75;
- „Väike sõbrake, punane kõhuke? (Leevike)“, lk 76;

- „Ma läksin, ma käisin, ühe pea ma leidsin, kümme keelt ma kuulsin, üks läks, üheksa jäi? (Linnupesa)“, lk 76;
- „Tõsta jõuad, visata ei jõua? (Linnusulg)“, lk 76;
- „Väike sõbrake, kollane kõhuke? (Tihake)“, lk 76;
- „Väike poisike hallis kasukas, õues keksib, terakesi otsib? (Varblane)“, lk 76;
- „Vanamees istub aia peal, hallid püksid jalas? (Vares)“, lk 76;
- „Millisel laulul pole nooti? (Linnulaulul)“, lk 76;
- „Jaluta jookseb, tiivuta lendab? (Pilv)“, lk 81;
- „Voodis ei maga, jalgadega ei käi, käsi ei ole, aga läheb edasi? (Pilv)“, lk 81;
- „Vilistab ukse taga, mine sisse laskma, pole kedagi? (Tuul)“, lk 81;
- „Külm kui jää, valge kui sai, pehme kui sulg? (Lumi)“, lk 82;
- „Kes teeb silla üle vee ilma kirve ja naelata? (Pakane)“, lk 82;
- „Teda palutakse, teda oodatakse, aga kui ta tuleb, poetakse peitu? (Vihm)“, lk 83;
- „Siidilõngast seotud, kuldlõngast kootud, istub ilma ääre peal? (Vikerkaar)“, lk 83;
- „Mees raiub Muhumaal, mürin kuulda meie peal? (Äike)“, lk 83;
- „Missugune hang ei ole puust? (Lumehang)“, lk 84.

„Mõistatused, vanasõnad, kõnekäänud“ (Saimre, 2009)

- „Mujal maailmal raiutakse puid, laastud lendavad meie maale? (Lumesadu)“, lk 42.

Muistendid:

„Eesti muistendite kuldraamat“ (Krusten, 2010):

- Käo, H. „Kuidas tuul loodi“, lk 18;

„Suur osa maast oli kaetud veega. Hiiglasuur veeväli muudkui peegeldas nagu peegel ja säras päikese käes. Kui inglitel oli töö valmis, hõljusid nad vee peal ja imetlesid ennast. Kui Vanaisal oli uuesti abi tarvis, ei tahtnud inglid tihti vee kohalt ära tulla. Selles oli süüdi Vanaõelus. Koledast nimest hoolimata nägi ta ise ilus välja. Ta lendas ühe ingli juurest teise juurde ning meelitas neid komplimentidega. Inglid muudkui imetlesid ennast Vanaisal oli aga teine plaan – ta lõi tuule. Ta puhus korraks vee peale ja vesi hakkas virvendama ning ei peegeldanud enam. Kuna inglitel hakkas nüüd igav, kogunesid nad Vanaisa ümber ja küsisid tööd. Vanaõelusele see ei meeldinud ning ainus, mida ta teha suutis, oli puhuda tuul kõvemaks. Sellest tekkisid suured ja vahused lained. Kuna Vanaõelusel oli vähe jõudu, siis torm rauges peagi. Vanaisa peatas vahetevahel tuule, et inglid saaksid tubli töö eest end väheke imetleda peeglist. Ka tänapäeval on nii, et hirmsad tormid ei kesta kaua, sest Vanaõelus peab vahel ka puhkama. Kuid siis hakkab ta jälle peale.“

- Käo, H. „Kuhu pilved rändavad“ lk 25;

„Pilved seisid vanasti kogu aeg paigal. Neil polnud kuhugile minna. Mida kauem nad päikest varjasid, seda külmemaks maa peal läks. Lõpuks oli nii külm, et paks merejää tungis kuivale maale ning inimesed, loomad ja taimed pidid jää eest põgenema. See oli jääaeg. Vanaõelusel, kes istus jää serval ja kõlgutas jalgu, oli hea tuju. Vanaõeluse abilised, paharetipoisid, võisid lõpuks puhata. Vanaisa ja inglid olid Vanaõeluse tegevust ammu märganud. Neil oli käsil salajane ehitustöö kaugel teisel pool maailma lõppu, et Vanaõelus ei saaks midagi kihva keerata. Kui pilvede paradiis sai valmis, oli see väga ilus. Seal vulisesid hõbedased ojad, puud ja põõsad olid pilvede moodi ning paradiisi ehtisid mitu vikerkaart. Kui ühel päeval läbi pilveprao tungis ere päikesekiir, ehmatas Vanaõelus ära. Päikesekiir sulatas jääd ja Vanaõeluse taguots sai varsti märjaks. Ta kargas pahaselt püsti ja vaatas taevasse – pilved olid liikuma hakanud. Varsti paistis tükk sinist taevast ja päike lõõmas taevas. Jääl ei jäänud midagi üle, kui taganeda Põhjanabale. Kuid päikese eest polnud pääsu, sest suurem osa jääst sulas veeks. Jääaeg lõppes tänu sellele et pilvedel oli, kuhu minna. Inimesed ja loomad võisid oma endistesse elukohtadesse tagasi tulla ning uued metsad said kasvada. Maa oli muutunud. Kus varem oli olnud org, kõrgus nüüd mägi- ja vastupidi. Jää oli tulles kaasa tassinud palju suuri kive. Kuid ta unustas põgenedes need siia maha. Neid kive hakati hüüdma rändrahnudeks, kuigi nad ei kavatse enam kunagi rännata. Kui sa vaatad aga liikuvaid pilvi, siis sa tead, kuhu nad kiirustavad – pilvede paradiisi! Vanaõelusel pole siamaani õnnestunud seisma panna. Vanaõelus meenutas, kui mõnus ja põnev oli olnud kõrgelt jääservalt maailma hukku jälgida. Et seda mõnu ikka ja jälle tunda mõtles Vanaõelus välja televiisori.“

- Eisen, M. J. „Miks paju kraavikaldal kasvab“, lk 39.

„Pikapeale näinud Vanataat teiste puude tagant väikest palju, ütelnud: „Et sinust suurt puud loota ei ole, siis olgu sa mu lastele vahetarbeks oma sitkusega ja visadusega! Sa pead kõrvalise, pehme maapinnaga rahul olema!“ Paju palub vastu: „Vanaisa, luba mind kraavikaldalgi kasvada! Rohkem maad ma ei nõua kui mütsipõhjasuurust lappi. Sellest saab mulle küllalt!“ Vanaisa lubanud. Sestsaadik kasvab palju ühest juurest laiali mööda maad, kõige rohkem kraavikaldal.“

SOOVITUSLIKUD MÄNGUD JA MÄNGULISED TEGEVUSED:

„Õpime rõõmuga loodust tundma. Praktilisi harjutusi lapse loogilise mõtlemise, loovuse ja loodusetundmise arendamiseks“ (Sirp, Tammiste, Torstenberg, Aoveer, Savinskaja, & Tankler, 2013):

- „Leia taim, mille osa on pildil“, lk 37.
- „Kõnemäng: tuul ja lehed“, lk 37.
- „Kompimisring“, lk 40.
- „Õppekäik lähiümbrusesse: mida märkasin ise?“, lk 40.
- „Õppekäik: meeled tulevad meile appi!“, lk 40.
- „Õppekäik lähiümbrusesse: meeled looduses“, lk 41.

„Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):

- „Ilmamassaaž“, lk 16;
- „Huvitavad looduskogud“, lk 40;
- „Leia topsitäis!“, lk 41;
- „Asukoht arvsirgel“, lk 43;
- „Lennukid udus“, lk 53;
- „Tuul ja pilved“, lk 54;
- „Külmapoisid“, lk 54;
- „Lumekujundid“, lk 54.

„Õuesõpe“ (Brügge, Glantz, & Sandell, 2008):

- „Nimisõna, omadussõna ja tegusõna“, lk 30.

„Õpetaja asetab maha valge lina või aluse, kuhu asjad panna. Lastele antakse ülesanne korjata ühe minuti jooksul erinevaid looduslikke esemeid maast. Lapsed asetavad esemed alusele. Seejärel hakatakse asju vaatama. Lapsed saavad nimisõnaga öelda, mida nad leidsid. Õpetaja juhendamisel valitakse välja esemed, mida hakatakse lähemalt vaatlema ja kirjelda omadussõnadega. Seejärel saab rääkida, mida saab nende asjadega teha saab (tegusõnad). Võimaluse korral saab mängu mängida alagruppides.“

Lisa 2

TÖÖLEHT 1. ÕPPEKÄIK SÜGISEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

VÄRVI KÄESOLEVA AASTAAJA NIMETUS.

SUVI	SÜGIS	TALV	KEVAD
------	-------	------	-------

JOONISTA, MIDA MÄRKAD PARGIS PRAEGUSEL AASTAAJAL.

Lisa 3

TÖÖLEHT 2. ÖPPEKÄIK TALVEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

VÄRVI KÄESOLEVA AASTAAJA NIMETUS.

SUVI	SÜGIS	TALV	KEVAD
------	-------	------	-------

JOONISTA, MIDA MÄRKAD PARGIS PRAEGUSEL AASTAAJAL

Lisa 4

TÖÖLEHT 3. ÕPPEKÄIK KEVADEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

VÄRVI KÄESOLEVA AASTAAJA NIMETUS.

SUVI	SÜGIS	TALV	KEVAD
------	-------	------	-------

JOONISTA, MIDA MÄRKAD PARGIS PRAEGUSEL AASTAAJAL

Lisa 5

TÖÖLEHT 4. ÕPPEKÄIK SUVEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

VÄRVI KÄESOLEVA AASTAAJA NIMETUS.

SUVI	SÜGIS	TALV	KEVAD
------	-------	------	-------

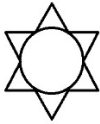
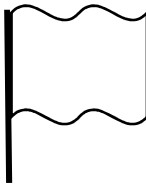

JOONISTA, MIDA MÄRKAD PARGIS PRAEGUSEL AASTAAJAL

TÖÖLEHT 5. ILMAVAATLUS KEVADEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

TÄIDA VAATLUSTABEL. VÄRVI SOBIVAD KASTID.

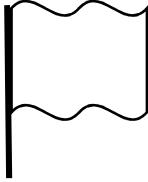

	ESMASPÄEV	TEISIPÄEV	KOLMAPÄEV	NELJAPÄEV	REEDE
PÄIKSELINE 					
TUULINE 					
PILVINE 					
VIHMANE 					
LÖRTSINE 					

TÖÖLEHT 6. ILMAVAATLUS SÜGISEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

TÄIDA VAATLUSTABEL. VÄRVI SOBIVAD KASTID.

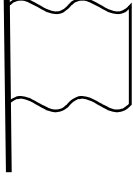

	ESMASPÄEV	TEISIPÄEV	KOLMAPÄEV	NELJAPÄEV	REEDE
PÄIKSELINE 					
TUULINE 					
PILVINE 					
VIHMANE 					
LÖRTSINE 					

TÖÖLEHT 7. ILMAVAATLUS TALVEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

TÄIDA VAATLUSTABEL. VÄRVI SOBIVAD KASTID.

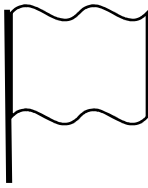

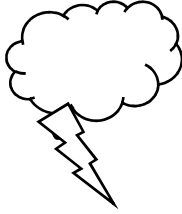
	ESMASPÄEV	TEISIPÄEV	KOLMAPÄEV	NELJAPÄEV	REEDE
PÄIKSELINE 					
TUULINE 					
PILVINE 					
VIHMANE 					
LUMINE 					
LÖRTSINE 					

TÖÖLEHT 8. ILMAVAATLUS SUVEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

TÄIDA VAATLUSTABEL. VÄRVI SOBIVAD KASTID.

	ESMASPÄEV	TEISIPÄEV	KOLMAPÄEV	NELJAPÄEV	REEDE
PÄIKSELINE 					
TUULINE 					
PILVINE 					
VIHMANE 					
ÄIKSELINE 					

Lisa 10

TÖÖLEHT 9. REMMELGAS

KUUPÄEV.....

NIMI.....

JOONISTA ÜKS REMMELGAS. KIRJUTA PUU JUURDE ÕIGED PUUOSAD: LEHED,
VILJAD, VÕRA, TÜVI, JUURED.

Lisa 11

TÖÖLEHT 10. PUUKOORE VAATLUS

KUUPÄEV.....

NIMI.....

VAATLE LUUBIGA PUUKOORT! ASETA PABER VASTU PUUKOORT. VÕTA KRIIT
JA HÕÕRU SELLEGA VASTU PABERIT.

Teine vaatluspunkt „Uurime järve elustikku“

Juhend õpetajale

ÕPPETEGEVUSE EESMÄRGID VAATLUSPUNKTIS:

- laps õpib, kuidas tuleb veekogu ääres käituda;
- laps tutvub vee-elustikuga;
- laps harjutab kirjeldamisoskust täiskasvanu abiga;
- laps mõõdab veetemperatuuri kokkulepitud mõõtevahenditega (sõrm, termomeeter).

VAATLUSPUNKTI KIRJELDUS

Vaatluspunkt asub laudraja alguses, kus on võimalik uurida vee-elustikku. Soojemal ajal saab kahva või sõelaga püüda järve põhjas elavaid loomi ja neid uurida. Uurides vee-elustikku, saab juurde rääkida veeloomadest ning kalda- ja veetaimedest. Igal aastaajal saab mõõta vee- ja õhutemperatuuri ning seostada seda aastaajaga. Talvel saab mõõta veetemperatuuri kalameeste või isetehtud jääaukudest. Saab arutleda, kuidas ja millega jääauke tehakse. Samuti saab rääkida kalade toitumisest. Koos õpetajaga on võimalus mõõta jää paksust. Veekogu juures on oluline rääkida üle ohutusnõuded. Näiteks talvel jääle minek, ilma täiskasvanuteta ujuma minek jne.

SOOVITUSLIKUD ÜLESANDED LASTELE:

- pane termomeeter otsaga vette. Oota nii kaua, kuni punane joon enam ei liigu. Vaata, millise numbrini juures punane joon seisma jäi. Värvilise töölehel olev termomeeter õige numbrini;
- mitu kraadi vesi oli? Mis sa arvad, kas vesi on külm/soe? Katsu vett näpuga! Kuidas vesi nüüd tundub?;
- mõõda termomeetriga õhutemperatuuri. Värvilise termomeetriga õige numbrini. Mitu kraadi õhk on?;
- kuidas me saaksime talvel veetemperatuuri mõõta? (jääaugu kaudu) Kuidas saab auk jäässe? Millega tehakse auk jäässe?;
- mis sa arvad, millised veeloomad Tamula järves elada võiksid?;
- pane plastmasskaussi vett; võta kahv/sõel. Püüa järve põhjast veekoguloomasid. Aseta veekoguloomad plastmasskaussi. Võta luup ning uuri veekoguloomi;

- kirjelda, milliseid veekoguloomi sa plastmasskaunis näed. Joonista need;
- vaatle, milliseid taimi sa veekaldal näed. Kas sa oskad mõnda taime nimetada? Joonista kaldataimed, mida sa näed.

SOOVITUSLIK LUGEMINE ÕPETAJALE TAUSTAINFOKS:

- Hurt, M. (2010). Alade üldiseloomustus. M. Hurt (Koost), *Tamula järve ja Vagula järve hoiualade kaitsekorralduskava aastateks 2011–2020* (lk 5–11). Külastatud aadressil https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/tamula_vagula_ha_kkk_2011_2020.pdf.
- Nõmm, A, & Joost, K. (2009). *Neid linde me tunneme: õppematerjal lindudest*. Tartu: Eestimaa Looduse Fond.

ABIKS MÄÄRAMISEL:

- Kalamees, K., & Tamm, A. (2007). *Vee-elustiku mapp*. Tartu: Tartu Ülikooli loodusmuuseum. Külastatud aadressil <http://www.natmuseum.ut.ee/sites/loodusmuuseum/files/pildid/Vee-elustiku%20mapp.pdf>.
- *Õistaimed* (2018). Külastatud aadressil <http://taimed.loodus.ee/>.

SOOVITUSLIKUD MÄNGUD JA MÄNGULISED TEGEVUSED:

„Õpime rõõmuga loodust tundma. Praktilisi harjutusi lapse loogilise mõtlemise, loovuse ja loodusetundmise arendamiseks“ (Sirp, Tammiste, Torstenberg, Aoveer, Savinskaja, & Tankler, 2013):

- „Katse: jääpilve teke“, lk 48.

„Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):

- „Kaameramees – loodusfotograaf“, lk 38;
- „Kaitsevärvus“, lk 42;
- „Asukoht arvsirgel“, lk 43;
- „Kellel on palavik?“, lk 54;
- „Kalur“, lk 74;
- „Kes ma olen?“, lk 82.

SOOVITUSLIKUD MÕISTATUSED:

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014):

- „Missugune roog ei kõlba süüa? (Pilliroog)“, lk 70;
- „Palki jõuab kanda, aga nõela ei jõua kanda? (Vesi)“, lk 79;
- „Keha märg tal päeval, õöl, lõbusalt ta sulpsu lööb, sabaga ta juhib käike, olla võib nii suur kui väike? (Kala)“, lk 79;
- „Kes ei pane magades silmi kinni? (Kala)“, lk 79;
- „Külm kui lumi, särab kui kalliskivi? (Jää)“, lk 84;
- „Ema olid mulle, mina emaks sulle? (Veest sai jää, jääst vesi)“, lk 84;
- „Suur katel, igal aastal uus vaskne kaas peal (Jää järve peal)“, lk 84;
- „Üks tuleb mujalt maalt, katab mered, katab maad? (Jää ja lumi)“, lk 84.

„Mõistatused, vanasõnad, kõnekäänud“ (Saimre, 2009):

- „Põllu keskel lamab peegel, roheline raami ja sinise klaasiga? (Järv, tiik)“, lk 37.

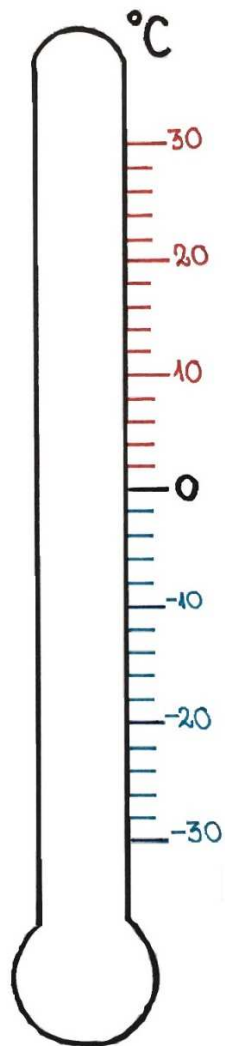
TÖÖLEHT 11. ÕHU- JA VEETEMPERATUUR TALVEL

KUUPÄEV.....

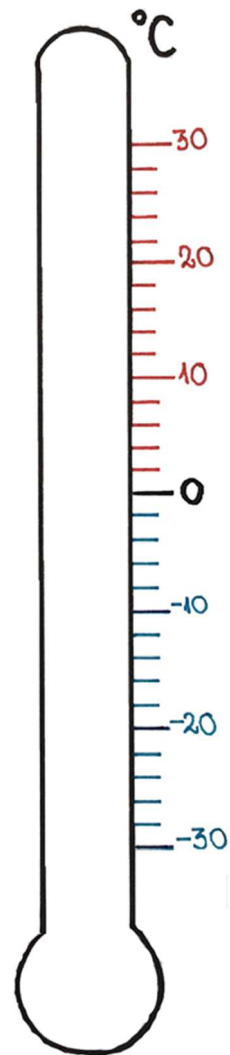
NIMI.....

MÕÕDA ÕHU JA VEE TEMPERATUURI. VÄRVI TERMOMEETER ÕIGE NUMBRINI.

ÕHUTEMPERATUUR

VEETEMPERATUUR

TÖÖLEHT 12. ÕHU- JA VEETEMPERATUUR KEVADEL

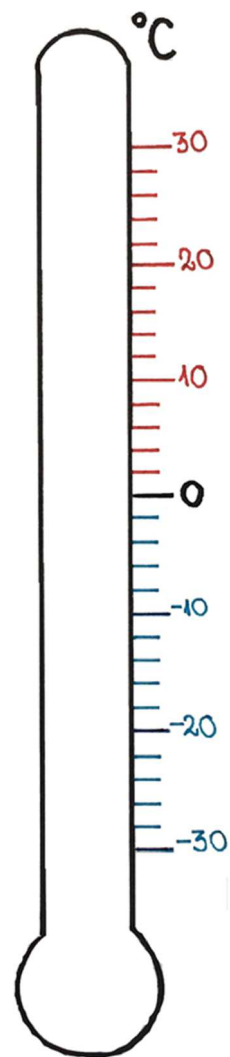
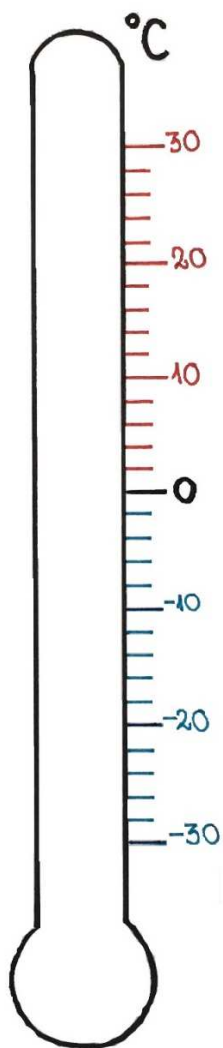
KUUPÄEV.....

NIMI.....

MÕÕDA ÕHU JA VEE TEMPERATUURI. VÄRVI TERMOMEETER ÕIGE NUMBRINI.

ÕHUTEMPERATUUR

VEETEMPERATUUR

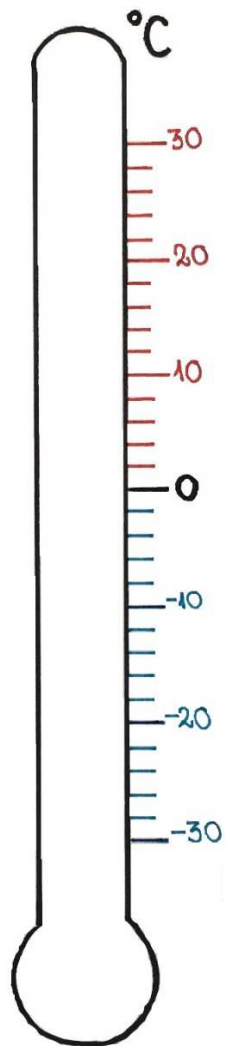
TÖÖLEHT 13. ÕHU- JA VEETEMPERATUUR SUVEL

KUUPÄEV.....

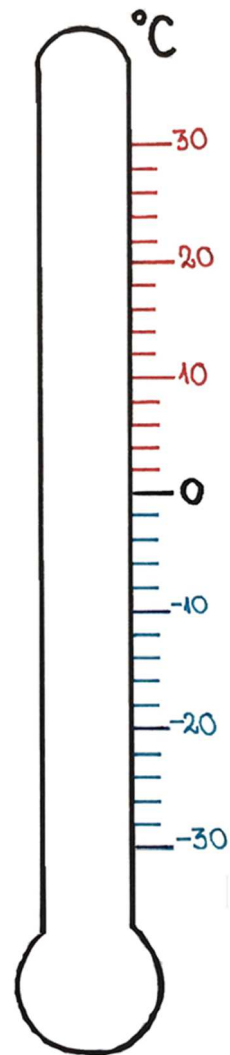
NIMI.....

MÕÕDA ÕHU JA VEE TEMPERATUURI. VÄRVI TERMOMEETER ÕIGE NUMBRINI.

ÕHUTEMPERATUUR

VEETEMPERATUUR

TÖÖLEHT 14. ÕHU- JA VEETEMPERATUUR SÜGISEL

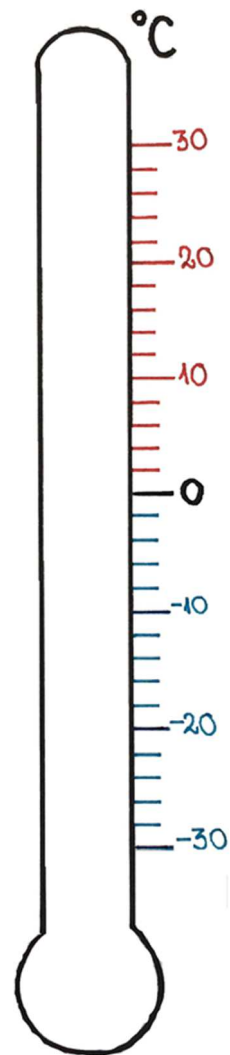
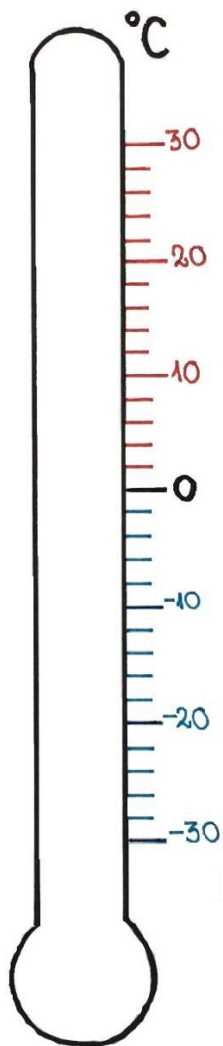
KUUPÄEV.....

NIMI.....

MÕÕDA ÕHU JA VEE TEMPERATUURI. VÄRVI TERMOMEETER ÕIGE NUMBRINI.

ÕHUTEMPERATUUR

VEETEMPERATUUR

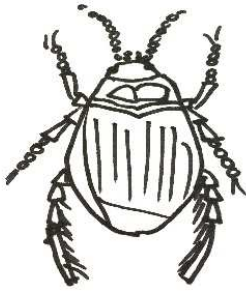

TÖÖLEHT 15. VEELOOMAD

KUUPÄEV.....

NIMI.....

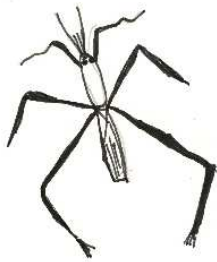
VÄRVILOOMAD, KEDA NÄGID JÄRVE VEES.

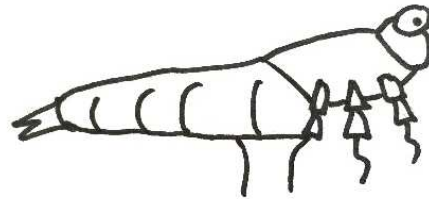
UJUR

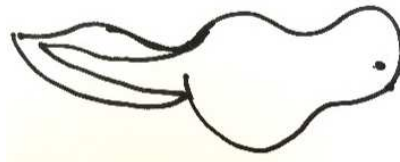
SÕUDIK

VESIJOOSIK

KIILIVASTNE

KONNAKULLES

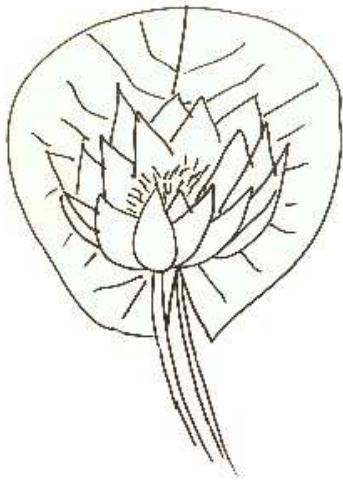
JOONISTA, KEDA SA JÄRVE VEES VEEL NÄGID.

TÖÖLEHT 16. KALDATAIMED

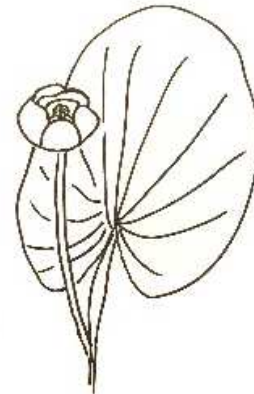
KUUPÄEV.....

NIMI.....

ÜHENDA TAIM JA TAIME NIMETUS. VÄRVI.

HUNDINUI

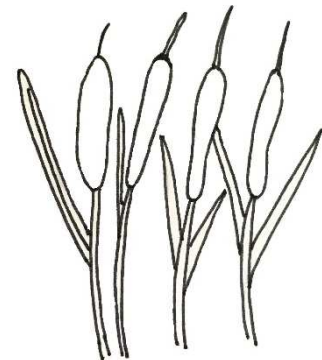

PILLIROOG

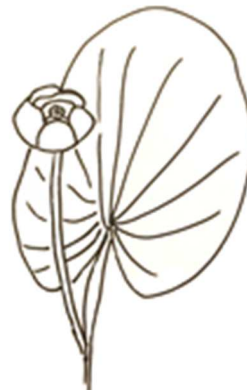
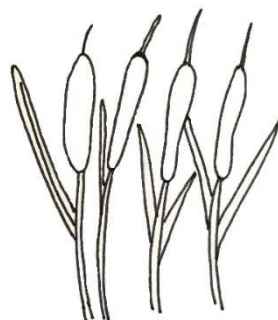
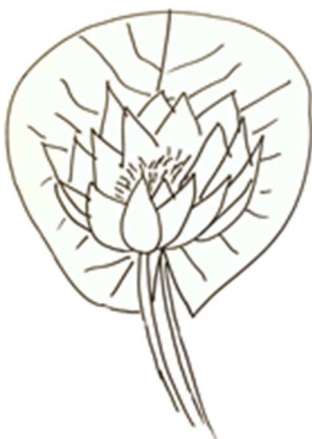

VESIKUPP

VESIROOS

TÕMBA RING ÜMBER TAIMEDELE, MIDA SA NÄED. VÄRVI.

Kolmas vaatluspunkt „Lugu sellest, kuidas Tamula järv tekkis“

Juhend õpetajale

ÕPPETEGEVUSE EESMÄRGID VAATLUSPUNKTIS:

- laps jutustab edasi kuulnud teksti sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste, korralduste või joonistatud pildi abil;
- laps mängib kuni 4 reeglita mängu (lihtsamad maastikumängud, kõnni- ja jooksumängud);
- laps kasutab töö valmimiseks erinevaid vahendeid (liiv, lumi, paber).

VAATLUSPUNKTI KIRJELDUS

Vaatluspunkt asub ranna alguses. Siin saab mängida liikumis- ja maastikumänge, vaadelda järve ning jutustada lastele vabal valikul muistendi, kuidas Tamula järv tekkis. Lastega saab muistendi üle arutleda – näiteks milline võiks välja vanapagan, kas järved tegelikult lendavad, seletada lahti kõnekäänud või sõnad. Soovi korral saab muistendi lavastada näidendina lasteaias. Kuna ühes muistendis on juttu kalameestest, saab lastega rääkida, milliseid kalu võib Tamula järvest leida, rääkida nendest lähemalt ja näidata, millised need kalad välja näevad. Samuti saab rääkida kalade olulisusest. Lapsed saavad ehitada liiva- ja lumeskulptuure või joonistada liivale. Lapsed saavad otsida rannast erinevaid looduslikke vahendeid (nt kivid, oksad) ning liivale nendest midagi kirjutada.

SOOVITUSLIKUD ÜLESANDED LASTELE:

- jutustan sulle ühe muistendi, kuula tähelepanelikult;
- jutusta, mis sulle muistendist meelde jäi. Millest muistend rääkis? Kes olid muistendi tegelased? Vali välja üks tegelane. Joonista, kuidas välja valitud tegelane võib välja näha;
- joonista paberile, liivale, lumele, mis sulle muistendist meelde jäi;
- ehita liivast või lumest midagi, mis sulle muistendist meelde jäi. Lase teistel ära arvata, mida või keda sa ehitasid;
- vaatle ümbrust! Mida sa näed? Mõtle ühele asjale, mida sa näed. Mõtle välja muistend või mõistatus, kuidas see asi tekkis!

SOOVITUSLIK LUGEMINE ÕPETAJALE TAUSTAINFOKS:

- Hurt, M. (2010). Alade üldiseloomustus. M. Hurt (Koost), *Tamula järve ja Vagula järve hoiualade kaitsekorralduskava aastateks 2011–2020* (lk 5–11). Külastatud aadressil https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/tamula_vagula_ha_kkk_2011_2020.pdf.
- *Kalad* (2018). Külastatud aadressil <http://kalad.loodus.ee/>.

SOOVITUSLIKUD MÕISTATUSED JA MUISTENDID ÕPETAJATELE:

Muistendid:

„Lõuna-Eesti pärimuse portaal. Rõuge pärimus. Vanad jutud ja müütiline ajalugu“

(Kõiva, Vesik, Kajak, Kärblane, Sarv, Kaaber, Vahtramäe, Kalda, & Krikmann, s.a.):

- „*ERA II 244, 45 (1) < Rõuge khk., Viitina v., Veski t. < Rõuge khk., Sänna as. - Erika Kasak, Viitina algkooli õpilane < Anna Kasak, 44 a. (1939) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kolleksioneeris ja redigeeris Mare Kalda*
Veekogud rändasid õige vanasti ühest kohast teise. Ja nii juhtus, et rändasid ka need kaks Võru järved. Nad läksid nagu vagu ja veskitamm taevaalust mööda, üks talupoeg nägi neid ja ütles kohe, et Vagula ja Tamula, nii kukkusid kohe järved maha kõrvuti ja pärast ehitati Tamula kaldale linn. Nii said need järved endale nimed.“
- „*ERA II 244, 45 (2) < Rõuge khk., Viitina v., Veski t. < Rõuge khk., Rõuge v., Sänna as. - Erika Kasak, Viitina algkooli õpilane < Anna Kasak, 44 a. (1939) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kolleksioneeris ja redigeeris Mare Kalda*
Roobimetsas on üks soo, mille nimi on Suursoo. Seal on tõusnud Tamula järv üles, sest tal ei olnud nime. Rändas seal ära ja jättis järele suure soo. See soo on Tamula järve moodi ja sinna ei saa ka ükski inimene minna. Nii on teada, kus asus endine Tamula järv.“
- „*E 42891/2 (98) < Rõuge khk. - O. Leegen (1902).*
Tamula järv. Tamula järv seisab Võrru linnas. Vanal ajal asunud vanapagan järve äärde elama. Kui ilmataat taevast müristanud, siis põgenenud vanapagan järve vette. Vanapagan teinud sagedasti linna rahvale ja järve ääres elavatele kalameestele palju tüli ja kurja. Iga kord kui kalamehed võrguga järvel kalu püüdsid, läks võrk katki ning kalad läinud jälle järve tagasi. Kord, kui kalamehed jälle järvel võrguga kalu püüdsid, hakkas müristama. Vanapagan hakkas ilmataati kartma ja põgenes järve. Kalamehed nägid seda pealt ning otsustasid vanapagana kinni püüda. Mõeldud, tehtud. Kalamehed püüdsid vanapagana võrku kinni. Kalamehed tõmbasid võrguga vanapagana kinni nii, et vanapagan enam välja ei saanud. Vanapagan hakkas kalamehi paluma: „Kulla kalamehed, olge nii head ja laske mind lahti. Kui te mul minna lasete, ma lähen kohe ära ja ei tule enam kunagi tagasi“. Kalamehed lasid vanapaganal minna ja sellest ajast pole Vanapaganat nähtud. Sellest ajast peale on kalameestel tänapäevani Tamula järve ääres rahulik elu.“

- „ERA II 244, 335/6 (8) < Rõuge khk., Viitina v. Ala-Pundi t. - Aksel Reiljan, Ristemäe algkooli õpilane < Emiilie Reiljan, 40 a. (1939) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kollatsioonieris Anne Kaaber, redigeeris Mare Kalda
Vagula ja Tamula tekkimine. Viitina vallas Võrumaal asus kord kaks järve, mis oli olnud väga kalarikas. Inimesed püüdnud hoolega kalu, aga ühtki sobivat nime ei leidnud keegi ümbruskonnast, mis kõlbaks panna järvedele nimeks. Järved saanud selle üle vihaseks, et neile nimesid ei leitud.
Oli jääsulamise aeg. Pajuurvad, mis äsja puhkenud, hajutasid laiali oma meeldivad lõhna. Järved arvasid olevat nüüd kõige sobivama aja tõusta lendu ja lennata niikaua, kuni leiab keegi nendele sobiva nime. Järved tõusnudki üles kohisedes ja mühisedes, ja hakanud lendama otse nüüdse Võru linna poole. Jõudnud peaaegu linna kohale, näinud üks mees järvesid lendamas, hüüdnud: "Vagula vakka ja Tamula takka!"
Samas langesid järved ja hakkasid lainetama. Järvede asemele, kus nad ennem hõljusid, jäi järele vaid soo. Sealsetel inimestel oli olnud päris kahju lahkunud järvedest, kuid sinna ei olnud parata midagi.
Nagu rahvasuu räägib, et igal aastal undavad Vagula ja Tamula niikaua, kuni ta saab oma ohvri. Kui aga mööduvad mõnikord juhuslikult, et ühel aastal Vagula ja Tamula jäävad ohvrita, siis teisel aastal aga kaks, aga et ta jätaks võlgu, seda ei olevat.“

Mõistatused:

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014):

- „Palki jõuab kanda, aga nõela ei jõua kanda? (Vesi)“, lk 79;
- „Kes ei pane magades silmi kinni? (Kala)“, lk 79;
- „Sadasi lähed külla paluma, õnnelikud, kes ei tule, õnnetud, kes tulevad? (Kalapüük)“, lk 79.

SOOVITUSLIKUD MÄNGUD JA MÄNGULISED TEGEVUSED:

„100 mängu õues ja toas: tegevuskaardid“ (Dada AD, 2011):

- „Maa, järv, õhk“
„Mängu mängimiseks tõmmake pulgaga rannaliivale joon. Ühel pool joont on järv, teisel pool joont on maa. Valige mängujuht. Mängijad seisavad alguses ühel pool joont. Mängujuht hakkab ütleva „Maa“, „Järv“ või „Õhk“. Kui mängujuht ütleva „Maa“ või „Järv“, peavad mängijad hüppama sellele poole joont. Kui mängujuht ütleva „Õhk“, peavad mängijad hüppama õhku olenemata sellest, millisel poolel nad on. mängija, kes puutub vastu joont või teeb vea, on mängust väljas. Kes viimasena mängu jääb, on võitja.
Mängu saab varieerida varem õpitud või õppekäigul õpitud loomade ja lindudega. Näiteks ütleva mängujuht ühe looma. Mängijad peavad otsustama, kas tegu on maismaa-, veelooma või linnuga ning hüppama maismaale, vette või õhku.“
- „Täpsusviskamine rannas“
„Märjale liivale tõmmatakse joon ja igale mängijal leitakse üks kivike. Joonest kuue sammu kaugusele joonistatakse väike ring. Seejärel joonistatakse väikse ringi ümber kolm suurt ringi. Kõik mängijad seisavad joone taha ja viskavad kordamööda kivikest

ringi. Mängu punkte kogutakse järgmiselt: 10 punkti annab kõige väiksem ring, 5 punkti annab teine ring, 2 punkti annab kolmas ring ja 1 punkti annab neljas ring. Null punkti annab vise, mis on väljaspool ringi. Mängija, kes kogub esimesena 20 punkti, on võitja.“

„Õpime rõõmuga loodust tundma. Praktilisi harjutusi lapse loogilise mõtlemise, loovuse ja loodusetundmise arendamiseks“ (Sirp, Tammiste, Torstenberg, Aoveer, Savinskaja, & Tankler, 2013):

- „Maa – vesi – õhk – tuli“, lk 43.

„Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):

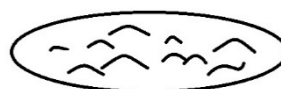
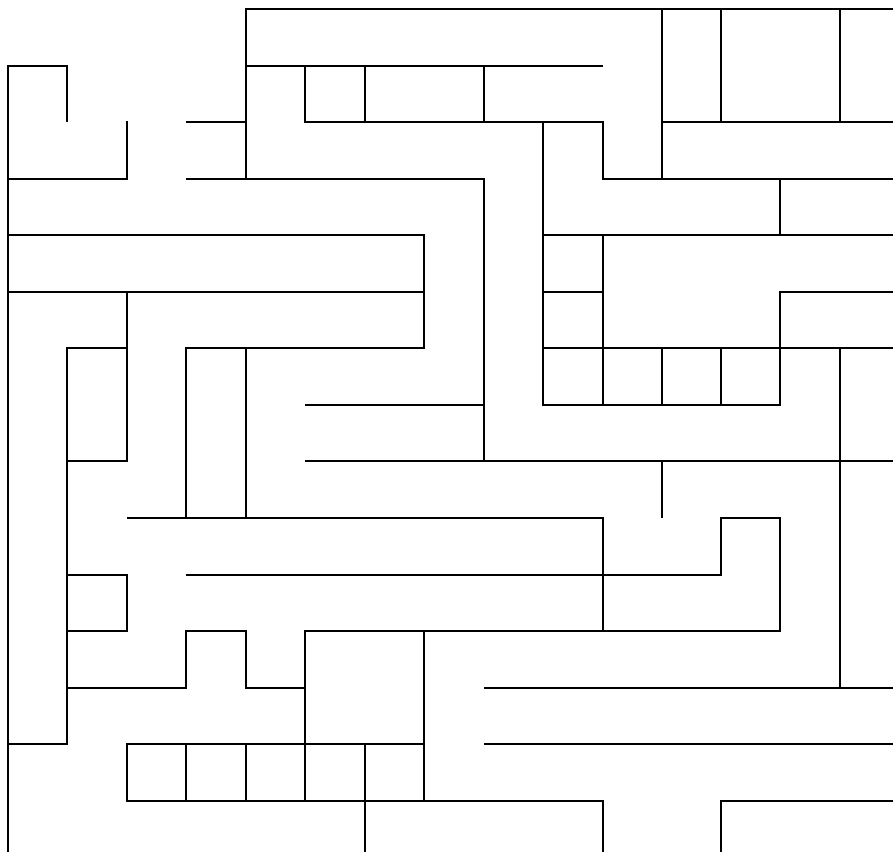
- „Maailmapall“, lk 17;
- „Ahven, ahven, üks, kaks, kolm“, lk 23;
- „Toiduahel ja -võrgustik“, lk 24;
- „Kelle käes?“, lk 38;
- „Jälgede lugemine“, lk 42;
- „Asukoht arvsirgel“, lk 43;
- „Tormisel merel“, lk 55;
- „Loodusluuletajad“, lk 61;
- „Rändav veeklaas“, lk 66;
- „Kalamees“, lk 77;
- „Jõepõhjas (järvepõhjas, lombis)“, lk 81;
- „Kes ma olen?“, lk 82;
- „Konnakargamine“, lk 87.

TÖÖLEHT 17. VEETEE TAMULA JÄRVENI

KUUPÄEV.....

NIMI.....

AITA KALAMEHEL LEIDA VEETEE TAMULA JÄRVENI. VÄRVI LÄBITUD TEE
SINISEKS.

TÖÖLEHT 18. KALA KEHAOSAD

KUUPÄEV.....

NIMI.....

LOE JA ÜHENDA SÕNAD KEHAOSAGA.

UIM

SILM

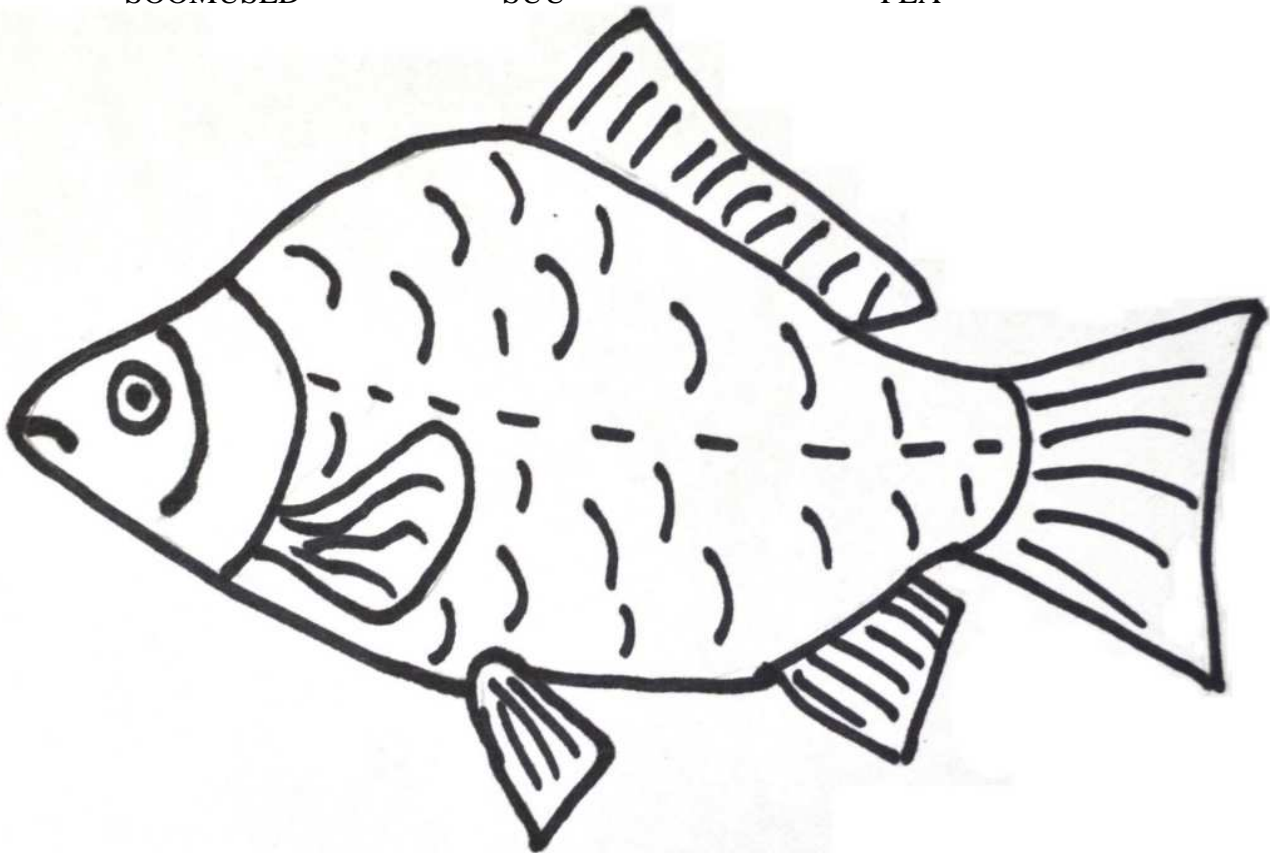
KERE

SABA

SOOMUSED

SUU

PEA

MILLISTE KALADE NIMED ON SIIA PEIDETUD?

TESLA TALIKAS

EHVAN KERGO

OHAK GÄRS

(AHVEN, LEST, KOHA, LATIKAS, KOGER, SÄRG)

Neljas vaatluspunkt „Kuidas Kreutzwaldi park endale nime sai?“

Juhend õpetajale

ÕPPETEGEVUSE EESMÄRGID VAATLUSPUNKTIS:

- laps saab teada, miks on Kreutzwaldi pargil selline nimi;
- laps nimetab ja kirjeldab erinevaid pargi puud ja põõsaid ning teab, mille poolest puud ja põõsad erinevad;
- laps tutvub erinevate pargi lindudega, nimetab ja kirjeldab neid;
- laps kirjeldab kodukoha loodust (Kreutzwaldi park);
- laps arutleb kuuldud muistendi, loo või mõistatuse üle.

VAATLUSPUNKTI KIRJELDUS

Vaatluspunkt asub F. R. Kreutzwaldi nimelises pargis. Alustatakse mälestussamba juurest, kus räägitakse lähemalt F. R. Kreutzwaldist ja pargist. Pargis saab tutvustada lastele erinevaid põõsaid ja puud. Vaatluspunktis saab jutustada muistendeid, rahvapärimslikke jutte ja mõistatuse loomade ja taimede kohta. Lapsed saavad korjata erinevate puude lehti ning võrrelda neid omavahel. Korjatud puulehed saab lasteaeda kaasa võtta ning kasutada lehetrüki jaoks või panna lehed puu mappi. Igal aastaajal saab puud vaadelda, pildistada või joonistada ning lisada pildid või joonistused puu mappi. Töölehed 19–22 puudest soovitatakse liimida ühele paberile, et tuleks välja aastaegade erinevus. Lapsed saavad mängida erinevaid mängu, mis on seotud pargi taimede ja hääldetega. Lapsed tutvuvad erinevate pargi lindudega ja õpivad neid kirjeldama.

SOOVITUSLIKUD ÜLESANDED JA KÜSIMUSED LASTELE:

- mis sa arvad, kes see mees on?;
- mis sa arvad, miks see mees tähtis on?;
- mis sa arvad, miks see park loodud on?;
- milliseid erinevaid puud sa pargis näed?;
- milliseid erinevaid põõsaid sa pargis näed?;
- mille poolest need puud erinevad?;
- mille poolest need põõsad erinevad?;
- mille poolest on puud ja põõsad erinevad?;

- mille poolest puud sarnanevad?;
- mille poolest põõsad sarnanevad?;
- mille poolest on puud ja põõsad sarnased?;
- jutustan sulle ühe muistendi/loo puust. Kuula tähelepanelikult;
- millest muistend, lugu rääkis?;
- vaatle, milliseid linde sa pargis näed! Kirjelda, millist lindu sa nägid. Millise linnuga tegemist oli?;
- sule silmad. Kuula! Milliseid hääli sa kuuled?;
- jäta meelde üks hääl, mida soovid teistele seletada. Seleta seda häält omadussõnadega. Seleta seda häält liigutustega;
- vaatle, mida sa pargis näed! Joonista, mida sa nägid. Näita joonistust teistele lastele. Lase teistel lastel ära arvata, mida sa pargis nägid;
- vaatle, mida sa pargis näed! Jätta meelde üks asi. Kirjelda seda asja teistele. Teised lapsed arvavad ära, millist detaili üks laps kirjeldab.

ABIKS VAATLEMISEL:

- *Linumääraja* (2018). Külastatud aadressil <http://linnud.loodus.ee/>.
- *Puude ja põõsaste liigimääraja* (2018). Külastatud aadressil <http://puud.loodus.ee/>.
- Kalamees-Pani, K., Runnel, V., & Tartu Ülikool (2013). *Lindude elupaigad: õppekogumik*. Tartu: Eesti Loodusfoto. Külastatud aadressil <http://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/17094>.

SOOVITUSLIK LUGEMINE ÕPETAJALE TAUSTAINFOKS:

- Eesti Kirjandusmuuseum (s.a.). *Kreutzwald Võrus. Valgustajalikult mitmekülgne eneseteostus, kujunemine eesti rahva Lauluisaks (1833–1877)*. Külastatud aadressil [http://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=13&table=E](http://kreutzwald.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=13&table=Events)vents.
- Nõmm, A, & Joost, K. (2009). *Neid linde me tunneme: õppematerjal lindudest*. Tartu: Eestimaa Looduse Fond.

„Puude juurde. Puud ja põõsad looduses, pärimustes ja nüüdses kasutuses“ (Relve, 1998):

- „Tuhkpuud“, lk 191–192;

- „Lodjapuu“, lk 96–99;
- „Pärn“, lk 144–153;
- „Tamm“, lk 171–184;
- „Jalakad“, lk 21–25;
- „Vaher“, lk 199–206;
- „Pihlakad“, lk 133–140;
- „Saar“, lk 154–160.

SOOVITUSLIKUD MÕISTATUSED, RAHVAPÄRIMUSLIKUD LÜHIJUTUD JA MUISTENDID ÕPETAJATELE:

Rahvapärimuslikud lühijutud:

„Väike linnuraamat rahvapärimusest“ (Hiemäe, 2016):

- „Hallvares“, lk 32–41;
- „Harakas“, lk 47–50;
- „Kaelustuvi“, lk 59–61;
- „Kodutuvi“, lk 82–83;
- „Kuldnohk“, lk 84–87;
- „Laululuik“, lk 105–108;
- „Leevike“, lk 111–112;
- „Ronk (kaaren)“, lk 154–160;
- „Rähn“, lk 124–127;
- „Rasvatihane“, lk 150–151;
- „Varblane“, lk 202–204.

Muistendid:

„Eesti muistendite kuldraamat“ (Krusten, 2010):

- Kuus, E. „Lehed ja okkad“, lk 38;
- Eisen, M. J. „Miks haavalehed värisevad“, lk 40;
- Käo, H. „Miks haavalehed värisevad“, lk 41.

Mõistatused:

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014):

- „Keegi ei hirmuta, aga väriseb? (Haavaleht)“, lk 66;

- „Talvel jänku teda kiusama kipub, oksi närib ja koort tal rikub. Vääriskuuks teda ei raiuta mitte, masin teeb temast vabrikus tikke? (Haavapuu)“, lk 66;
- „Kodu tal metsas, aias ja aasal, lähed sauna, võtad ta kaasa, ehteks tuppagi kevadel tood, maitsvat ja heledat mahla ka jood? (Kask)“, lk 66;
- „Valge poiss, rohelised juuksed? (Kask)“, lk 66;
- „Õied kui küünlas on kevadel puul, viljaks on muna, nii parajalt suur? (Kastan)“, lk 66;
- „Kõik heidavad rõivad maha, aga kolm ei heida? (Kuusk, mänd, kadakas)“, lk 66;
- „Emand ehib aia taga, punased pärlid kaelas? (Pihlakas)“, lk 67;
- „Ühel emal oli tuhat poega, kõigile andis kausikese, ainult ise jäi ilma? (Tamm ja tõrud)“, lk 67;
- „Kõrgem kui kirik, madalam kui regi, mustem kui süsi, valgem kui lumi? (Harakas)“, lk 75;
- „Mustem kui süsi, valgem kui lumi, möirgab kui härg? (Harakas)“, lk 75;
- „Kes raiub puid ilma kirveta? (Rähn)“, lk 75;
- „Must mees, kuldne suu, kodupaigale ta truu, istub maja katusel, trillerdab kui hõbekell? (Kuldnook)“, lk 75;
- „Väike sõbrake, punane kõhuke? (Leevike)“, lk 76;
- „Ma läksin, ma käisin, ühe pea ma leidsin, kümme keelt ma kuulsin, üks läks, üheksa jäi? (Linnupesa)“, lk 76;
- „Tõsta jõuad, visata ei jõua? (Linnusulg)“, lk 76;
- „Väike poisike hallis kasukas, õues keksib, terakesi otsib? (Varblane)“, lk 76;
- „Väike sõbrake, kollane kõhuke? (Tihane)“, lk 76;
- „Vanamees istub aia peal, hallid püksid jalas? (Vares)“, lk 76;
- „Missugusel laulul ei ole nooti? (Linnulaulul)“, lk 76.

SOOVITUSLIKUD MÄNGUD JA MÄNGULISED TEGEVUSED:

„Õpime rõõmuga loodust tundma. Praktilisi harjutusi lapse loogilise mõtlemise, loovuse ja loodusetundmise arendamiseks“ (Sirp, Tammiste, Torstenberg, Aoveer, Savinskaja, & Tankler, 2013):

- „Õppekäik: mäng lehtedega“, lk 38.
- „Tunne puid ja põõsaid“, lk 39.
- „Leia sarnased“, lk 39.

- „Mäng puulehtedega“, lk 41.
- „Õppemäng: vaheta puud“, lk 42.

„Õpime rõõmuga matemaatikat: Praktilisi harjutusi lapse loogilise mõtlemise, loovuse, arvutamisoskuse arendamiseks“ (Naudi, Rist, Alus, & Liis, 2011):

- „Lehemäng“, lk 222.

„100 mängu õues ja toas: tegevuskaardid“ (Dada AD, 2011):

- „Kes ma Olen?“
„Mängu alguses kujutab üks mängija ette, milline puu või põõsas ta on. Mängija hakkab andma puu või põõsa kohta vihje. Teised lapsed peavad ära arvama, milline puu või põõsas mängija on. Iga laps võib üks kord arvata. Kui keegi lastest arvab õigesti, saab ta mõelda uue puu või põõsa ja teised arvavad. Kui keegi ei arva õigesti ära, saab mängija anda järgmise vihje.“

„Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):

- „Rändav ümbrik“, lk 20;
- „Oravad ja käbid (pähklid)“, lk 25;
- „Intervjuu puuga“, lk 32;
- „Puumäng“, lk 34;
- „Tunne ära!“, lk 34;
- „Pildiotsing“, lk 42;
- „Otsi kirjeldatut, otsi tunnuste alusel“, lk 43;
- „Asukoht arvsirgel“, lk 43.

Lisa 23

TÖÖLEHT 19. LEHTPUU SÜGISEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

JOONISTA, MILLINE NÄEB VÄLJA LEHTPUU SÜGISEL. KIRJUTA PUU JUURDE
ÕIGED PUUOSAD: LEHED, VILJAD, VÕRA, TÜVI, JUURED.

TÖÖLEHT 20. LEHTPUU TALVEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

JOONISTA, MILLINE NÄEB VÄLJA LEHTPUU TALVEL. KIRJUTA PUU JUURDE
ÕIGED PUUOSAD: VÕRA, TÜVI, JUURED.

Lisa 25

TÖÖLEHT 21. LEHTPUU KEVADEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

JOONISTA, MILLINE NÄEB VÄLJA LEHTPUU KEVADEL. KIRJUTA PUU JUURDE
ÕIGED PUUOSAD: LEHED, VÕRA, TÜVI, JUURED.

Lisa 26

TÖÖLEHT 22. LEHTPUU SUVEL

KUUPÄEV.....

NIMI.....

JOONISTA, MILLINE NÄEB VÄLJA LEHTPUU SUVEL. KIRJUTA PUU JUURDE
ÕIGED PUUOSAD: LEHED, VÕRA, TÜVI, JUURED.

Lisa 27

TÖÖLEHT 23. MIDA SA NÄED?

KUUPÄEV.....

NIMI.....

JOONISTA, MIDA SA PARGIS NÄED.

NÄITA PILTI TEISTELE. LASE TEISTEL LASTEL ÄRA ARVATA, MIDA SA
JOONISTASID.

TÖÖLEHT 24. PARGIPUUD

PUU.....
KUUPÄEV.....
NIMI.....

JOONISTA ÜKS PARGIPUU. ÜHENDA SÕNAD PUU OSADEGA!

LEHED

ÕIED VÕI VILJAD

VÕRA

TÜVI

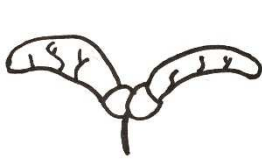
JUURED

TÖÖLEHT 25. PUUD PARGIS

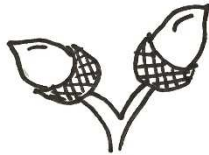
KUUPÄEV.....

NIMI.....

ÜHENDA OMAVAHEL PUU VILI, PUU NIMETUS JA PUULEHT. VÄRVI.

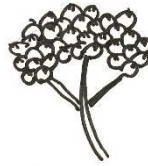
HOBUKASTAN

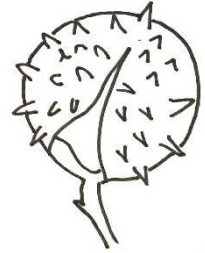
TAMM

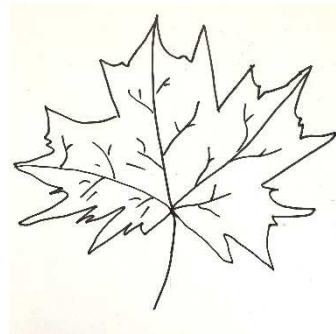
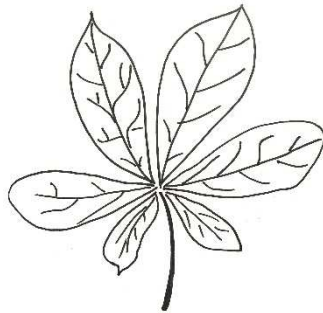
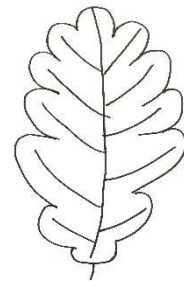
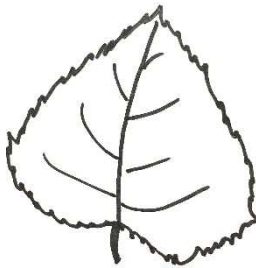
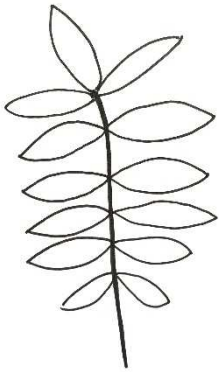
PIHLAKAS

KASK

VAHER

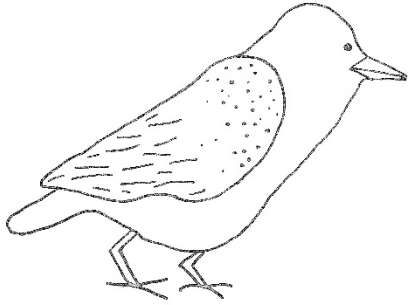

TÖÖLEHT 26. LINNUD

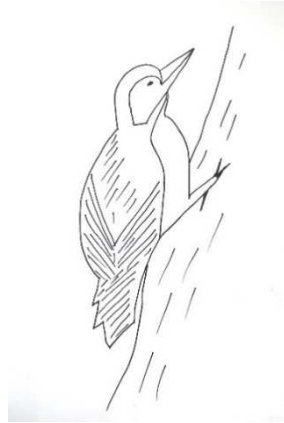
KUUPÄEV.....

NIMI.....

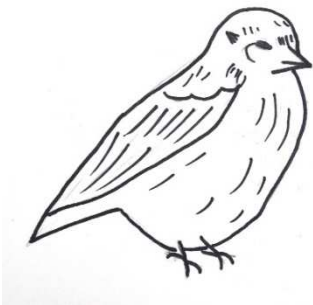
KIRJUTA PUUDUVAD TÄHED. VÄRVI.

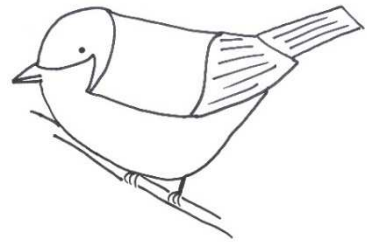
KULD__OK__

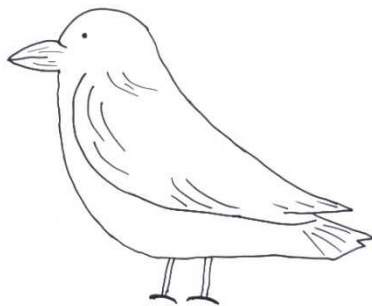
SU__R-KI__JURÄH__

KODU__ARBLAN__

__ASVA__IHAN__

H__LL__ARES

Viies vaatluspunkt „Lendame Roosisaare silla juurde“

Juhend õpetajale

ÕPPETEGEVUSE EESMÄRGID VAATLUSPUNKTIS:

- laps õpib tundma oma kodukoha loodust (Roosisaare sild);
- laps vaatab ja kirjeldab erinevaid linde;
- laps arutleb kuulnud muistendi, loo või mõistatuse üle;
- laps teab ja nimetab lindude käitumise erinevusi eri aastaegadel (rändlinnud, pesaehitus, poegade toitmine jm).

VAATLUSPUNKTI KIRJELDUS

Vaatluspunktis tutvustatakse lastele Roosisaare silda. Vaatluspunktis võib kohata erinevaid linde - sinikaelparti, kümnokkluike, hallvarest, kalakajakat, kodutuvi, linavästriku, harakat ja lauke. Sellest lähtuvalt saab vaatluspunktis vaadelda ja loendada linde. Loendamisel saab hulki omavahel võrrelda. Õpetaja saab jutustada rahvapärilike juttude ja mõistatuste lindudest. Juttude juures on oluline, et õpetaja räägib lastele, kuidas päriselus on, et lastel ei tekiks väärarusaamu. Talvel saab rääkida sellest, miks ei tohiks rändlinde toita, millised linde võib toita ning millal ja kuidas neid linde toita võib. Rühmaruumis saab meisterdada linde nagu harakas, kodutuvi, rasvatihane, linavästriku, koduvarblane, valge-toonekurk, kümnokkluike, sinikaelpart ja suur-kirjurähn Indrek Raudsepa (2011) linnumapi „Paberlinnud. 14 Eesti linna pabermudelid“ šabloonide järgi.

SOOVITUSLIKUD ÜLESANDED JA TGEVUSED LASTELE (Ropp, 2002; Autori idee):

- vaata, milliseid linde sa näed. Kirjelda, millist lindu sa nägid. Kui suured need linnud on?;
- joonista lind, keda sa näed. Näita joonistust teistele ning kirjelda lindu, keda sa nägid;
- kuula, milliseid linde sa kuuled. Kirjelda teistele lindu, keda sa kuulsid. Lase teistel lastel ära arvata, millist lindu sa kuulsid;
- loenda, mitu lindu sa saad. Kirjuta number vastava linna pildi juurde. Millist lindu oli kõige rohkem? Millist lindu oli kõige vähem?;
- milliseid linde me talvel toidame? Kuidas me neid toidame? Millist toitu me neile talvel võime anda? (Tööleht 29).

SOOVITUSLIK LUGEMINE ÕPETAJALE TAUSTAINFOKS:

- Puhka Eestis (s.a.). *Tamula muinasasula koht Roosisaarel*. Külastatud aadressil <https://www.puhkaeestis.ee/et/tamula-muinasasula-koht-roosisaarel>.
- Puhka Eestis (s.a.). *Roosisaare sild*. Külastatud aadressil <https://www.puhkaeestis.ee/et/roosisaare-sild-1>.
- Rupp, R. (2002). *Kõik, mida te lindudest veel ei tea. Müüdid ja legendid, teadus ja loodus, lihtsad kodused töökavad*. Tallinn: Odamees.
- Rösen, C. (2012). Lindude toitmine talvel. C. Rösen (Koost), *Siil otsib ulualust : nii aitan loomad talve üle elada* (lk 31–44). Tallinn: Maalehe raamat.

ABIKS MÄÄRAMISEL:

- Mägi, E. (2010). *101 Eesti lindu*. Tallinn: Varrak.
- *Linnumääraja* (2018). Külastatud aadressil <http://linnud.loodus.ee/>.
- TÜ loodusmuuseum (2016). *Loodusheli – linnud*. Külastatud aadressil <http://loodusheli.ee/ET/loomaliigid/linnud/>.

SOOVITUSLIKUD RAHVAPÄRIMUSLIKUD LÜHIJUTUD JA MÕISTATUSED ÕPETAJATELE:

Rahvapärimslikud lühijutud:

„Väike linnuraamat rahvapärimsusest“ (Hiemäe, 2016):

- „Hüüp“, lk 55–58;
- „Kajakas“, lk 62–65;
- „Laululuik“, lk 105–108;
- „Part“, lk 132–133.
- „Hallvares“, lk 32–41;
- „Harakas“, lk 47–50;
- „Kaelustuvi“, lk 59–61;
- „Kodutuvi“, lk 82–83;
- „Ronk (kaaren)“, lk 154–160;

Mõistatused:

„Eesti mõistatuste, vanasõnade ja kõnekäändude kuldraamat“ (Tomingas & Villo, 2014):

- „Kõrgem kui kirik, madalam kui regi, mustem kui süsi, valgem kui lumi? (Harakas)“, lk 75;
- „Mustem kui süsi, valgem kui lumi, möirgab kui härg? (Harakas)“, lk 75;
- „Vanamees istub laua peal, hallid püksid jalas? (Vares)“, lk 76;
- „Kes kannab koormat üle jõe, aga ei liigu paigast? (Sild)2, lk 79.

„Mõistatused, vanasõnad, kõnekäänud“ (Saimre, 2009):

- „Valge ait, vahased sambad all? (Luik)“, lk 34.

SOOVITUSLIKUD MÄNGUD JA MÄNGULISED TEGEVUSED:

„100 mängu õues ja toas: tegevuskaardid“ (Dada AD, 2011):

- „*Mis hääle see on?*“
„Üks mängija mõtleb ühele linnu häälele, mida järgi teha. Mängija teeb häält suu või käte abil. Teised lapsed peavad ära arvama, milline lind sellist häält teeb. Mängija, kes arvab õigesti, saab mõelda uue linnu hääle, mida suu või käte abil teha. Kui teised lapsed ära ei arva, saab sama mängija uue hääle mõelda.“

„Õpime rõõmuga loodust tundma. Praktilisi harjutusi lapse loogilise mõtlemise, loovuse ja loodusetundmise arendamiseks“ (Sirp, Tammiste, Torstenberg, Aoveer, Savinskaja, & Tankler, 2013):

- „Rändlinnukaupmees“, lk 45.
- „Haned-luiged, tulge koju“, lk 46.

„Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):

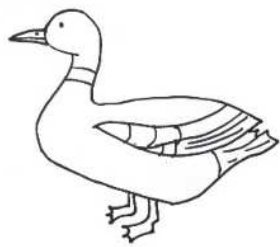
- „Linnukaupleja“, lk 29;
- „Linnud“, lk 30;
- „Laula, laula, linnuke“, lk 30;
- „Asukoht arvsirgel“, lk 43;
- „Kes ma olen?“, lk 82;
- „Parditaarumine“, lk 86;
- „Harakahüppamine“, lk 87;
- „Lind lendab“, lk 89.

TÖÖLEHT 27. LINNUVAATLUS

KUUPÄEV.....

NIMI.....

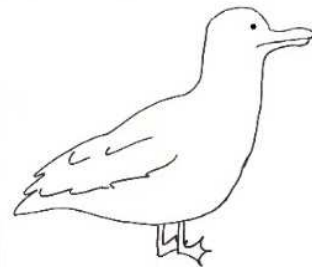
TÕMBA RING ÜMBER LINDUDELE, KEDA SA NÄED VÕI KUULED. VÄRVI
LINNUD.

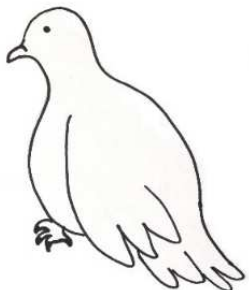
SINIKAELPART

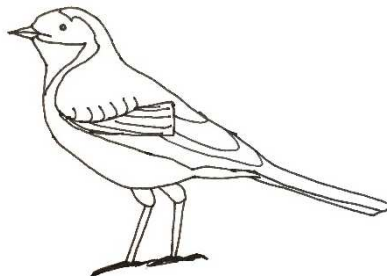
KÜHMNOKKLUIK

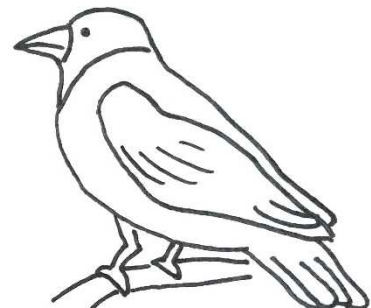
KALAKAJAKAS

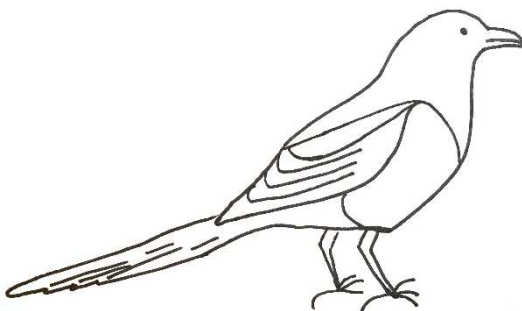
KODUTUVI

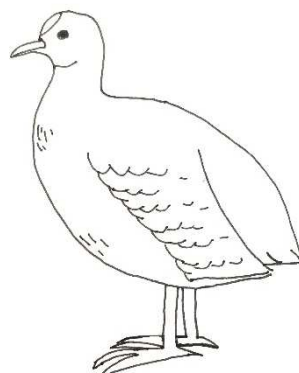
LINAVÄSTRIK

HALLVARES

HARAKAS

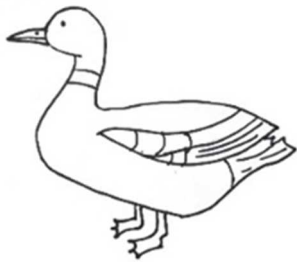
LAUK

TÖÖLEHT 28. RÄNDLINNUD

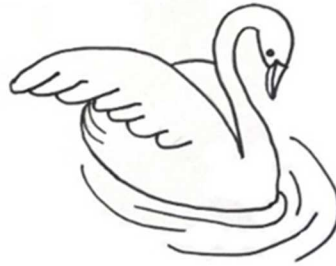
KUUPÄEV.....

NIMI.....

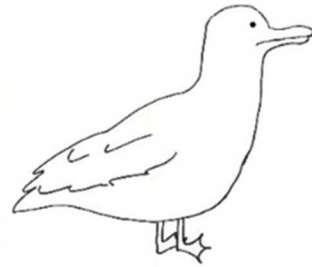
TÕMBA RING ÜMBER LINDUDELE, KES LENDAVALD TALVEKS LÕUNAMAALE.
VÄRVI LINNUD.

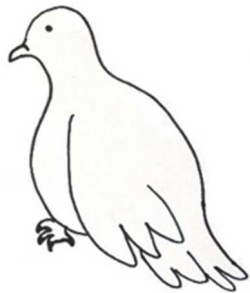
SINIKAEHPART

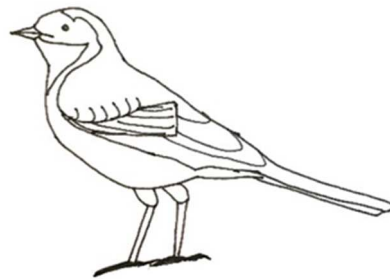
KÜHMNOKKLUIK

KALAKAJAKAS

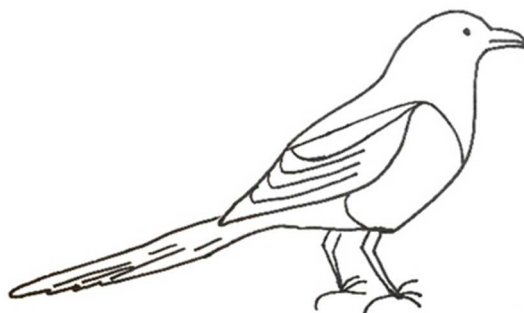
KODUTUVI

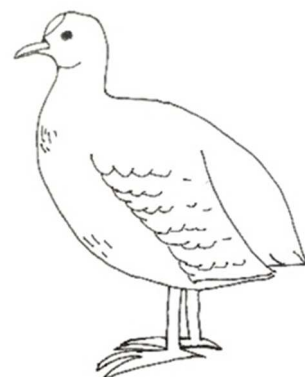
LINAVÄSTRIK

HALLVARES

HARAKAS

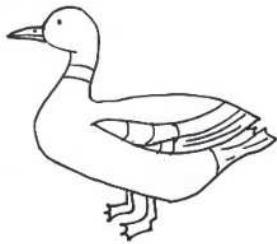
LAUK

TÖÖLEHT 29. LINNUD JÄRVE ÄÄRES

KUUPÄEV.....

NIMI.....

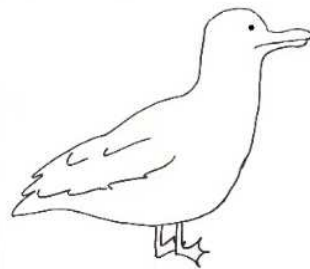
KIRJUTA PUUDUVAD TÄHED. VÄRVI.

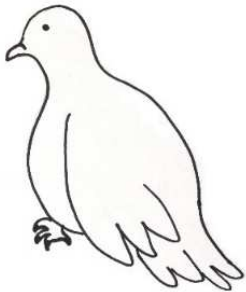
SINI_AEL_AR__

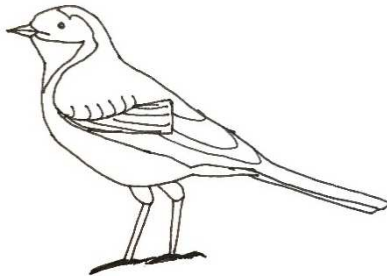
_ÜHMNO_K_UIK

KA_AKA_AKA__

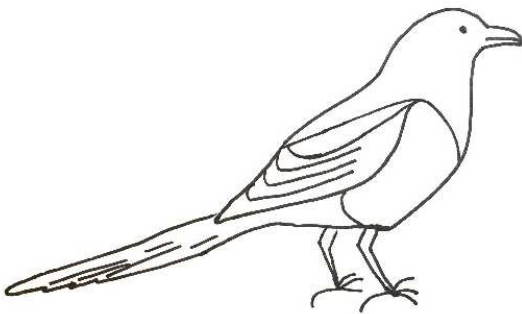
KO_U_UV__

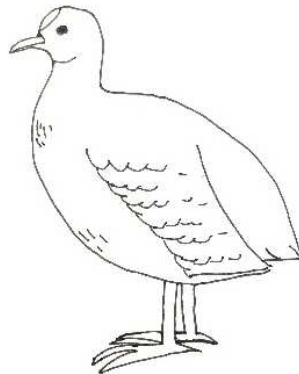
L_NA_ÄS_RI__

HA__VAR__S

H_RA_AS

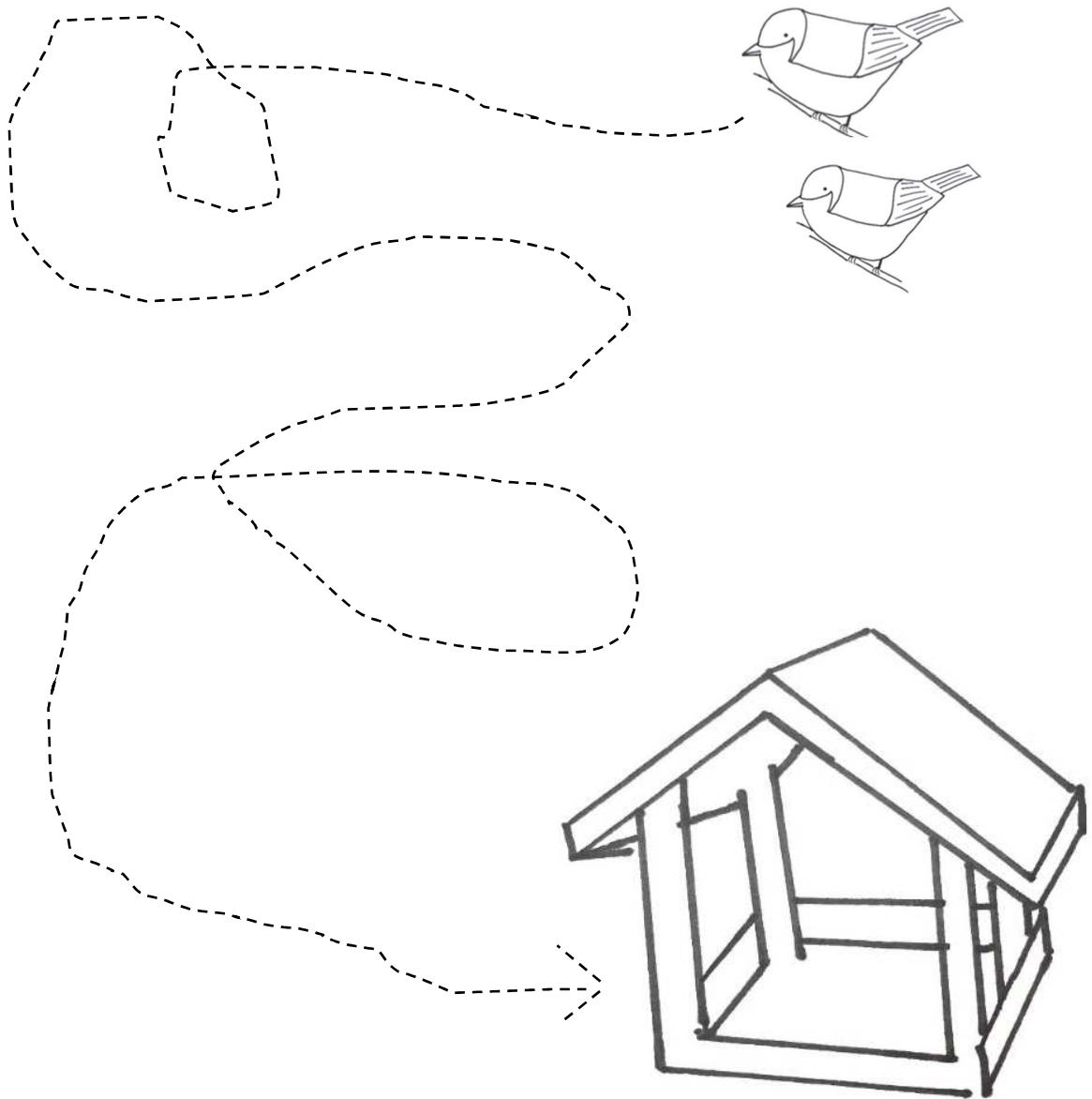
_A_K

TÖÖLEHT 30. MIDA LINNUD TALVEL SÖÖVAD?

KUUPÄEV.....

NIMI.....

MEIE VIIME TALVEL LINDUDELE TOITU. MILLISEID LINDE ME TALVEL
TOIDAME? AITA RASVATIHASTEL ÜLES LEIDA SÖÖGIMAJA. LIIGU MÖÖDA
JOONT! JOONISTA SÖÖGIMAJJA SEEMNEID.

Küsimustik ekspertidele

Lugupeetud ekspert!

Olen Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala 3. kursuse tudeng Kai-Riin Olesk. Oma bakalaureusetööd kirjutasin teemal *Tamula järve õppe- ja muistendirada Võru lasteaedadele kui vahend õppetööks 5-7aastaste lastega*.

Palun Teie eksperthinnangut minu poolt koostatud õpetajate tööjuhenditele, vaatluspunktidele ja töölehtedele. Küsimustik on anonüümne ja Teie poolt esitatud andmeid kasutatakse vaid eelpool mainitud bakalaureusetöös. Palun tutvuge minu poolt koostatud õppematerjalide ja õpperajaga ning seejärel täitke küsimustik.

Kai-Riin Olesk

Telefon: 805 781 94

E-mail: kairiin@email.com

Küsimused 1-5 on seotud Teie varasemastest kogemustest õuesõppes. Valige allolevatest vastusevariantidest Teile kõige sobivam vastus. Palun tehke vastavasse kasti rist. Juhul kui valisite vastusevariandi „muu“, palun täpsustage oma vastust.

1. Kui oluline on Teie arvates õuesõpe?

- Väga oluline Pigem oluline Ei oska öelda Pigem ebaoluline
 Täiesti ebaoluline

2. Kui sageli käite lastega õppekäikudel väljaspool lasteaia õueala?

- Kord nädalas 1 kord kuus 2-3 korda kuus 1 kord igal aastaajal
 Üldse mitte Muu.....

3. Kui sageli olete õppekäikudel kasutanud õpperadasid?

- Alati Enamasti Harva Üldse mitte

4. Kui sageli olete õppekäikudel kasutanud töölehti?

Alati Enamasti Harva Üldse mitte

5. Kuidas hindate töölehtede vajalikkust lastele vanuses 5-7aastat?

Väga vajalikud Pigem vajalikud Ei oska öelda Pigem ebavajalikud

Täiesti ebavajalikud

6. Tutvuge minu poolt koostatud õpperajaga. Palun andke tabelis olevatele väidetele omapoolne hinnang. Tehke sobivaimasse lahtrisse rist.

Väited õpperaja kohta	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpperada tutvustab kodukoha loodust.					
Õpperada aitab muuta õppetegevused mitmekesisemaks.					
Õpperajal õpib laps aastaegade vaheldumisest tingitud muutusi märkama.					
Õpperajal õpib laps tundma ümbritsevat keskkonda erinevate meelte kaudu.					
Õpperaja vaatluspunktide tegevused arendavad lapse erinevaid keelelisi osaoskusi.					
Õpperaja vaatluspunktide tegevused on omavahel lõimitud.					
Õpperada on lapse jaoks turvaline.					

7. Palun hinnake õpetajate tööjuhendeid. Tehke sobivamaisse lahtrisse rist.

Väited õpetajata tööjuhendite kohta	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpetajate tööjuhendid abistavad õpetajat õppetegevuste planeerimisel.					
Õpetajate tööjuhendites püstitatud eesmärgid on eakohased 5-7aastastele lastele.					
Õpetajate tööjuhendites on lapsest lähtuvad eesmärgid.					
Õpetajate tööjuhendites esile toodud vaatluspunktide tegevused on mitmekesised.					
Õpetajate tööjuhendid on arusaadavad.					
Õpetajate tööjuhendid annavad võimaluse teemakohaste liikumis- ja õppemängude leidmiseks.					
Õpetajate tööjuhendid annavad võimaluse teemakohase kirjanduse leidmiseks.					

8. Palun andke tagasisidet vaatluspunktidele. Mida Te tooksite esile? Palun põhjendage!

Mida Te muudaksite? Kuidas? Palun põhjendage!

Vaatluspunkt	Mida Te tooksite esile? Palun põhjendage!	Mida Te muudaksite? Kuidas? Palun põhjendage!
1. „Juudi pargi saladus“		
2. „Kes elab järve sees?“		
3. „Lugu sellest, kuidas		

Tamula järv tekkis“		
4. „Kreutzwaldi park“		
5. „Kohtume Roosisaare silla juures“		

9. Palun tutvuge koostatud töölehtedega. Palun andke omapoolne hinnang järgnevatele väidetele. Tehke sobivaimasse lahtrisse rist.

Väited töölehtede kohta	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Töölehed on „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“ (2011) kooskõlas.					
Töölehtedel olevad ülesanded on lõimitud vaatluspunktidega.					
Töölehed on eakohased 5-7aastastele lastele.					
Töölehed aitavad kinnistada vaatluspunktis õpitut.					
Töölehed suunavad last tegutsema iseseisvalt.					
Töölehed suurendavad lapses huvi ümbritseva keskkonna uurimiseks.					
Töölehed suurendavad lapses huvi ümbritsevat keskkonda märkama.					

10. Tõmmake ring ümber töölehtede numbritele, mis on arusaadavad. Mida tooksite töölehe puhul esile? Palun põhjendage! Mida täälehe juures muudaksite? Kuidas? Palun põhjendage!

Tööleht	Mida tooksite esile? Palun põhjendage!	Mida muudaksite? Kuidas? Palun põhjendage!
Tööleht 1. Õppekäik suvel.		
Tööleht 2. Õppekäik sügisel.		
Tööleht 3. Õppekäik talvel.		
Tööleht 4. Õppekäik kevadel.		
Tööleht 5. Kevadilmad.		
Tööleht 6. Sügisilmad.		
Tööleht 7. Talveilmad.		

Tööleht 15. Veeloomad.	Tööleht 14. Veetemperatuur sügisel.	Tööleht 13. Veetemperatuur suvel.	Tööleht 12. Veetemperatuur kevadel.	Tööleht 11. Õhutemperatuur talvel.	Tööleht 10. Puukoore vaatlus.	Tööleht 9. Pajupuu.	Tööleht 8. Suveilmad.

Tööleht 25. Puud pargis		
Tööleht 26. Linnud.		
Tööleht 27. Linnuvaatlus.		
Tööleht 28. Rändlinnud.		

11. Millises vanuses lastega olete töötanud?

6-7aastased 5-6aastased 4-5aastased 3-4aastased 2-3aastased

12. Milline on Teie tööstaaž lasteaiaõpetajana: aastat.

13. Milline on Teie erialane haridus lasteaiaõpetajana?

Kõrgharidus Rakenduslik kõrgharidus Lõpetamata kõrgharidus

Kesk-eriharidus Keskharidus

Tänan, et leidsite aega küsimustele vastamiseks!

Kai-Riin Olesk

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kai-Riin Olesk

(sünnikuupäev: 04.06.1996)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose „Tamula järve õppe- ja muistendirajaks Võru lasteaedadele kui vahend õppe- ja kasvatustegevuseks 5-7aastastele lastele“ mille juhendaja on Marianne Olbrei ja Age Salo,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.05.2018